

**Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Економічний факультет
Кафедра фінансів і кредиту**

**Організація та функціонування ринку банківських послуг
в Україні**

**Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)**

Виконав:

здобувач другого курсу, групи 272-2м
денної форми навчання
спеціальності 072 Фінанси, банківська
справа, страхування та фондовий ринок
Чубатий Віталій Петрович_____

Керівник:

доцент Абрамова Алла Сергіївна_____

До захисту допущено:

протокол засідання кафедри № 6 від «02» грудня 2025 р.

В.о. зав. кафедри фінансів і кредиту

_____ доц. Бак Н.А.

АНОТАЦІЯ

Чубатий В.П. Організація та функціонування ринку банківських послуг в Україні. – Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок». Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2025. 80 с.

У роботі проведено комплексне дослідження економічної сутності і структури, особливостей організації ринку банківських послуг. Розглянуто теоретичні підходи до оцінки ефективності ринку банківських послуг. Проаналізовано сучасний стан і динаміку показників функціонування ринку банківських послуг в Україні за 2020-2024 роки. Запропоновано пріоритети та шляхи вдосконалення організації ринку банківських послуг в Україні з урахуванням сучасних викликів та трансформацій.

Ключові слова: банк, банківська послуга, ринок банківських послуг, цифровізація, FinTech, екосистема, онлайн послуга, маркетплейс.

ANNOTATION

Chubaty V.P. Organization and functioning of the banking services market in Ukraine. – Manuscript. Qualification work for obtaining the second (master's) level of higher education in the specialty 072 "Finance, banking, insurance and stock market". Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2025. 80 p.

The thesis presents a comprehensive study of the economic essence and structure, features of the organization of the banking services market. Theoretical approaches to assessing the effectiveness of the banking services market are considered. The current state and dynamics of indicators of the functioning of the banking services market in Ukraine for 2020-2024 are analyzed. Priorities and ways of improving the organization of the banking services market in Ukraine, taking into account modern challenges and transformations, are proposed.

Keywords: bank, banking service, banking services market, digitalization, FinTech, ecosystem, online service, marketplace.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ В.П. Чубатий

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ.....	6
1.1. Економічна сутність і структура ринку банківських послуг...	6
1.2. Організація ринку банківських послуг.....	11
1.3 Теоретичні підходи до оцінки ефективності ринку банківських послуг.....	15
Висновки до розділу 1.....	20
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ ЗА 2020-2024 РОКИ.....	22
2.1. Аналіз показників функціонування та розвитку банківської системи України у 2020-2024 роках.....	22
2.2. Оцінка ринку традиційних банківських послуг України.....	32
2.3. Аналіз нетрадиційних банківських послуг України.....	40
Висновки до розділу 2.....	49
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ.....	52
3.1. Актуальні проблеми функціонування ринку банківських послуг.....	52
3.2. Пріоритети та шляхи вдосконалення організації ринку банківських послуг в Україні.....	60
Висновки до розділу 3.....	66
ВИСНОВКИ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73

ВСТУП

Сучасний розвиток фінансової системи України визначається процесами глибокої трансформації, пов'язаними з інтеграцією у світовий фінансовий простір, цифровізацією банківського сектору та підвищеними вимогами до сталості та прозорості фінансових установ. У цьому контексті ринок банківських послуг відіграє ключову роль у забезпеченні економічної безпеки держави, розбудові платіжної інфраструктури, перерозподілі фінансових ресурсів та підтримці економічного зростання. Тому вивчення його організаційних проблем, операційних тенденцій та стратегічних напрямів розвитку набуває особливого значення в контексті зростаючого конкурентного тиску, ризику операцій та посилення регуляторних вимог з боку Національного банку України та міжнародних фінансових інституцій.

Актуальність теми посилюється також впливом військових чинників, які спричинили значні структурні зміни на фінансовому ринку, прискорення переходу на моделі дистанційного обслуговування, зміни банківської поведінки споживачів та трансформацію бізнес-моделей банків. Розширення цифрових фінансових технологій, розвиток відкритого банкінгу, впровадження PSD2-орієнтованих рішень та елементів RegTech та SupTech суттєво змінюють принципи надання банківських послуг, формуючи нові виклики з точки зору ефективності, управління ризиками та конкурентоспроможності національних банківських установ. У таких умовах особливого значення набуває комплексне дослідження інституційної основи функціонування ринку банківських послуг, його структури, механізмів регулювання та стратегічних напрямів розвитку.

Ступінь наукового розвитку проблеми полягає в тому, що питання функціонування та регулювання ринку банківських послуг досліджували українські вчені (О. Дзюблюк, І. Луніна, Т. Мостенська, В. Міщенко, С. Науменкова, О.Васиренко), а також зарубіжні вчені (Ф. Мишкін, Дж. Стігліц, Р. Левін, Д. Кінг). Однак, незважаючи на існуючі наукові розробки, в сучасних

умовах проблеми трансформації ринку банківських послуг під впливом цифрових інновацій, нові моделі взаємодії з клієнтами, зміни нормативно-правової бази та виклики військової економіки залишаються недостатньо поясненими. Також бракує систематизації підходів до ефективної організації ринку, покращення його інфраструктурної підтримки та підвищення стійкості.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та науково-практичний аналіз організаційних засад та особливостей функціонування ринку банківських послуг в Україні, а також розробка рекомендацій щодо підвищення його ефективності та стабільності в умовах сучасних економічних викликів.

Для досягнення цієї мети необхідно виконати наступні завдання:

- 1) виявити економічне сутність і структуру ринку банківських послуг;
- 2) окреслити особливості організації ринку банківських послуг;
- 3) представити теоретичні підходи до оцінки ефективності ринку банківських послуг;
- 4) провести аналіз сучасного стану та тенденцій показників функціонування та розвитку банківської системи України у 2020-2024 роках;
- 5) оцінити ринок традиційних банківських послуг України;
- 6) проаналізувати нетрадиційні банківські послуги України;
- 7) виявити актуальні проблеми функціонування ринку банківських послуг;
- 8) представити пріоритети та шляхи вдосконалення організації ринку банківських послуг в Україні.

Об'єктом дослідження є ринок банківських послуг, його організаційні засади, інституційна структура, механізми функціонування та процеси цифрової трансформації на ринку банківських послуг України.

Предметом дослідження є система економічних відносин та механізмів взаємодії банків, споживачів, регуляторів та учасників інфраструктури в рамках функціонування ринку банківських послуг України.

Теоретичною основою роботи є сукупність економічних теорій фінансових ринків, банківського менеджменту та регуляторної політики. У дослідженні використано методи систем та порівняльного аналізу, економіко-статистичні

методи, інституційний підхід, методи систематизації, наукового узагальнення та стратегічний аналіз.

Інформаційна база даних дослідження ринку банківських послуг представлена офіційними статистичними даними НБУ, МФУ, Державної служби статистики України, нормативно-правовими актами та законодавчими документами, що регулюють банківську діяльність, міжнародними стандартами та рекомендаціями, науковими публікаціями, аналітичними звітами та дослідженнями провідних вітчизняних та зарубіжних експертів у сфері банківських послуг.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вдосконаленні теоретичних підходів до розвитку ринку банківських послуг з урахуванням цифрових трансформацій та сучасних нормативних вимог, а також у формулюванні науково-практичних рекомендацій щодо підвищення його ефективності та стабільності.

Практичною цінністю дослідження є можливість використання сформульованих рекомендацій у діяльності банківських установ, органів державної влади та учасників ринку, для оптимізації організації банківських процесів, удосконалення регуляторних механізмів та стратегій розвитку ринку банківських послуг в Україні.

Структура роботи визначається логікою дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 78 сторінок комп'ютерного тексту, у тому числі 12 таблиць, 3 рисунка, список використаних джерел з 58 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ

1.1. Економічна сутність і структура ринку банківських послуг

Ринок банківських послуг являє собою складну багаторівневу економічну систему, сформовану на перетині інтересів банківських установ, підприємств, домогосподарств, урядів та інституційної інфраструктури фінансового сектора. У науковій літературі його інтерпретація еволюціонувала разом зі змінами функцій і ролі банків у національних економіках.

У роботах В. Дзюблюка, С. Намінкової та С. Міщенка ринок фінансових послуг розглядається як інституційна система, як комплекс установ (банки, НБУ, платіжні оператори), правил та інфраструктури, що формують умови конкуренції та захисту споживачів. Автори наголошують на важливості інституційного середовища для ефективності ринку [9, с. 35].

Економіко-функціональний аспект досліджували Б. Луців та Р. Слав'юк, які орієнтувалися на посередницьку, платіжну та трансформаційну роль ринку: накопичення заощаджень, конвертацію в кредити та інвестиції, надання ліквідності та платіжні послуги. Згідно їх наукових поглядів, ринок банківських послуг визначається як механізм перерозподілу та трансформації ресурсів [23, с. 54].

С. Онищенко, Г. Дмитренко досліджували роль регуляторного середовища, інфраструктури інформаційних технологій та суспільної довіри як ключових факторів розвитку ринку банківських послуг [36, с. 42]. Наголошується, що без модернізації ІТ-інфраструктури та зміцнення довіри сучасний даний ринок послуг не функціонуватиме належним чином.

Концепція ринку розширена в роботах Н. Шишкова і В. Глуценка, де автори визначають супутні послуги (консалтинг, інформаційні рішення),

інфраструктурні послуги та Fin-tech-продукти [52, с. 82]. Це відображає трансформацію тематики під впливом цифрових технологій.

Традиційний підхід ототожнював ринок банківських послуг із сукупністю кредитних відносин між банками та їхніми клієнтами. Сучасні концепції набагато ширші і охоплюють цілий ряд фінансових, платіжних, інвестиційних, інформаційних, інноваційних та консультаційних послуг на основі цифрових технологій та інформаційної інфраструктури. Так, порівняльні огляди науковців і практиків, вдається можливим відзначити поступовий перехід від класичних інституційно-функціональних інтерпретацій до акценту на цифровій трансформації, кіберризиках та відкритий банкінг.

Системний та інституційний підходи є методологічною основою для визначення ринку банківських послуг. Системний підхід дозволяє розглядати його як взаємопов'язану структуру, в якій банки виступають посередниками, постачальниками послуг з трансформації ризиків та інновацій. Інституційний підхід підкреслює регуляторний детермінізм цього ринку, залежність від норм монетарної політики, банківського законодавства, правил ліцензування, нагляду та стандартів захисту споживачів.

Ринок банківських послуг можна визначити як організовану систему економічних відносин щодо забезпечення, споживання та регулювання банківських продуктів і послуг, які передбачають рух фінансових ресурсів, трансформування ризиків та задоволення ліквідності, інвестиційних та платіжних потреб економічних агентів.

Особливості економічної сутності ринку банківських послуг визначаються специфікою банківських продуктів як товарів. На відміну від фізичних товарів, банківські послуги мають такі характеристики:

1. Нематеріальна природа, яка унеможливорює зберігання, накопичення та фізичний продаж.
2. Безперервність процесів виробництва і споживання, оскільки банківська операція здійснюється в момент її замовлення (кредит, відкриття рахунку, оплата).

3. Інформаційний характер, що передбачає залежність вартості послуг від доступності, повноти та якості інформації.

4. Ризиковість, оскільки більшість банківських продуктів передбачає перерозподіл фінансових ресурсів і вимагає управління процентними, кредитними, валютними, операційними та системними ризиками.

5. Симетрія та асиметрія інформації, яка є основою для банківського нагляду, захисту прав споживачів та регуляторних норм [49, с. 38].

Банківська послуга одночасно виступає як товар (об'єкт купівлі-продажу), інструмент фінансового посередництва та механізм створення доданої вартості шляхом перерозподілу фінансових потоків, генерації ліквідності та трансформації умов. Таким чином, економічна природа банківських послуг є багатофункціональною, а їх ринкова вартість визначається сукупністю факторів: рівнем конкуренції, вартістю ресурсів, ризиком операцій, регуляторною політикою, цифровими технологіями та загальним макроекономічним середовищем.

Економічна сутність ринку банківських послуг розкривається через його інституційну, функціональну та інфраструктурну структуру. Так, інституційна структура включає:

- 1) комерційні банки, що виступають ключовими провайдерами сервісів;
- 2) НБУ, як регулятор, наглядовий орган і центр системного ризик-менеджменту;
- 3) небанківські фінансові установи, що частково дублюють або доповнюють банківські послуги (платіжні компанії, мікрофінансові організації, кредитні спілки);
- 4) інфраструктурні суб'єкти: платіжні системи, клірингові центри, бюро кредитних історій, депозитарії, Fin-Tech-компанії;
- 5) споживачів банківських послуг — домогосподарства, підприємства, державний сектор, міжнародні організації тощо.

Функціонально ринок банківських послуг охоплює кредитні операції, депозитні послуги, платіжно-розрахункові сервіси, операції на валютному та

фондовому ринках, інвестиційні та трастові послуги, цифрові та дистанційні сервіси (інтернет-банкінг, мобільний банкінг, відкритий банкінг, API-сервіси), управління активами та ризиками, супутні інформаційні, консалтингові, аналітичні послуги.

Аспект інфраструктури ринку банківських послуг охоплює:

- 1) банківську платіжну інфраструктуру (СЕП, міжнародні платіжні системи, миттєві платежі);
- 2) системи нормативної звітності та моніторингу;
- 3) технологічні платформи (основні банківські системи, CRM, AML, KYC);
- 4) інфраструктуру цифрових екосистем;
- 5) стандарти інформаційної безпеки та кіберзахисту тощо [24, с. 9].

Таким чином, ринок банківських послуг є багаторівневою інфраструктурною системою, у якій інститути, функції та технології формують єдиний економічний простір для фінансових операцій.

Економічна сутність ринку банківських послуг проявляється в його функціях. Так, посередницька функція забезпечує рух фінансових ресурсів через заощадження та їх розміщення в економіці у вигляді кредитів, інвестицій та інших операцій. Платіжна функція організовує і підтримує безперервні грошові розрахунки, які складають основу функціонування всієї економічної системи. Функція конвертації охоплює трансформацію умов, розміру, ліквідності та ризиків фінансових ресурсів. Інвестиційна функція полягає у стимулюванні розвитку ринку капіталу та створенні каналів для інвестицій. Стабілізаційна функція впливає на фінансову стабільність суб'єктів ринку та системну стабільність через механізми регулювання, моніторингу та нагляду. Інноваційна функція запроваджує цифрові сервіси, FinTech-рішення, автоматизує процеси, які сприяють підвищенню ефективності ринку. Отож, функціональна універсальність ринку робить його ядром фінансової системи і визначальним фактором економічного розвитку.

Ринок банківських послуг функціонує за низкою економічних правил, зокрема закону попиту і пропозиції, де попит формує потреби підприємств і

населення в ресурсах, а пропозиція – ліквідність банківської системи, закону вартості грошей у часі, що визначає процентну політику та стратегічні рішення банків, закону про ризик, який вимагає оцінки, страхування та регулювання банківських операцій, закону про конкуренцію, який формує рівень інновацій та якість послуг та закону циклічності, який проявляється в коливаннях попиту на кредити, депозити і ліквідність банків.

Основними принципами ринку банківських послуг визнано прозорість, стабільність, захист споживачів, ефективність, конкуренція, інновації та відповідність міжнародним стандартам тощо.

Сучасний економічний характер ринку банківських послуг визначається динамічним впливом цифрових фінансових технологій. Поява відкритих банків, API-інтеграцій, платформ цифрової ідентифікації, систем RegTech і SupTech трансформує класичні моделі надання послуг. Банки переходять від монополістів фінансової інфраструктури до того, щоб стати частиною ширшої фінансової екосистеми, де швидкість обробки інформації, безпека даних і досвід користувачів стають критично важливими.

Сьогодні цифрові технології змінюють економічну природу банківських послуг наступним чином:

1. Знижують вартість операцій і підвищити їх масштабованість.
2. Сприяють появі нових послуг (миттєві платежі, цифрові рахунки, онлайн-кредитування)
3. Визначають інформацію головним активом банку.
4. Забезпечують конкуренцію з боку небанківських учасників, яка постійно зростає.
5. Виникає формування нової архітектури фінансових ринків. Все це вимагає перегляду класичних моделей регулювання, організації та функціонування нинішнього ринку банківських послуг [41].

Вважаємо, що ринок фінансових послуг є сукупністю інститутів, інфраструктур та технологічних елементів, націлених на трансформацію фінансових, банківських ресурсів та задоволення потреб у оплаті, інвестиціях та

управлінні ризиками економічних агентів.

Таким чином, економічна сутність ринку банківських послуг полягає у його ролі як центрального елемента фінансової системи, що забезпечує перерозподіл ресурсів, організацію платежів, фінансову стабільність та розвиток інновацій. Він формується під впливом інституційних, технологічних і макроекономічних чинників і характеризується високою складністю, багаторівневістю та динамічністю. Сукупність його функцій, інфраструктури та механізмів визначає стратегічне значення для економічного розвитку України і потребує подальшого вдосконалення відповідно до глобальних фінансових тенденцій.

1.2. Організація ринку банківських послуг

Організація ринку банківських послуг є центральною для функціонування фінансової системи та визначає ефективність перерозподілу ресурсів в економіці. У нинішніх умовах трансформації фінансового сектору, посилені викликами воєнного стану, цифровізації та глобальної конкуренції, банківський ринок набуває нових контурів і потребує глибокого наукового осмислення. Важливо оцінити, як інституційні, регуляторні, технологічні та інфраструктурні фактори формують його структуру, визначають поведінку учасників та впливають на рівень фінансової стійкості банківських установ.

Дослідимо теоретичні та організаційні основи функціонування ринку банківських послуг, характеристики його акторів, інфраструктуру та регуляторні механізми. Формування цілісної системи знань про організацію цього ринку є необхідною передумовою для подальшого обґрунтування його вдосконалення та посилення конкурентоспроможності банківського сектору.

Ринок банківських послуг є складною економічною системою, яка охоплює набір інститутів, інструментів, механізмів і зв'язків, спрямованих на забезпечення потоку фінансових ресурсів між суб'єктами господарювання. Його організація формується поєднанням економічних, інституційних, технологічних

та регуляторних факторів, які визначають структуру, масштаб, конкуренцію та траєкторію розвитку банківського сектора.

З наукової точки зору організація ринку банківських послуг відображає процеси структурування, регулювання, інституціоналізації, медіації, інфраструктурного забезпечення та регуляторної координації взаємодії банків та їх клієнтів. У сучасному підході ринок розглядається як динамічна макросистема, в якій відбувається трансформація ризиків, ліквідності, вартості та умов фінансових ресурсів.

Відзначимо, що до основних характеристик організації ринку відносяться:

1. Склад суб'єктів – банки різних груп, небанківські фінансові установи, платіжні системи, FinTech-компанії, державні регулятори, професійні учасники фінансових ринків.

2. Інституційні засади – законодавство, нормативні акти НБУ, стандарти корпоративного управління, механізми захисту прав споживачів.

3. Елементи інфраструктури – платіжні системи, платіжні системи, кредитні реєстри, кредитні бюро, інструменти кібербезпеки, канали віддаленого доступу.

4. Механізми конкуренції та взаємодії суб'єктів – розробка банківських продуктів, формування цінової політики, стандартів якості обслуговування.

5. Технологічні основи – вплив цифрових інновацій, інтернет-банкінгу, мобільних платформ, штучного інтелекту та технологій миттєвих платежів [41].

Таким чином, організація ринку банківських послуг охоплює не тільки структурне розміщення його елементів, а й механізми координації, контролю, інформаційного забезпечення та технологічного розвитку.

Сучасний ринок банківських послуг характеризується багаторівневим складом суб'єктів (рис. 1.1).

Комерційні банки відіграють ключову роль у забезпеченні фінансового посередництва та економічної стабільності. До їх функцій належать накопичення тимчасово вільних коштів населення та бізнесу, економне кредитування, платіжна інфраструктура, управління ризиками клієнтів та інвестиційний

потенціал. У структурному вимірі банки відрізняються масштабами діяльності, спеціалізацією, власністю та рівнем капіталізації, що впливає на їх ринкову поведінку.

Рис. 1.1. Склад суб'єктів ринку банківських послуг [41]

НБУ виступає центральним інституційним координатором організації ринку. До його функцій належать банківське регулювання та нагляд, управління монетарною політикою, забезпечення стабільності національної валюти, розвиток платіжної інфраструктури та нагляд за інформаційною безпекою фінансових послуг.

Небанківські фінансові установи та сектор фінансових технологій підвищують конкуренцію на ринку і створюють умови для розвитку інноваційної продукції. Зростання ролі особливо помітне завдяки небанківським платіжним постачальникам, операторам електронних грошей, кредитним спілкам, лізинговим та факторинговим компаніям та ринку цифрових фінансових послуг.

Споживачі послуг представлені домогосподарствами та суб'єктами

господарювання. Їх поведінка визначає попит на банківські продукти, а рівень фінансової грамотності визначає якість взаємодії між банком і клієнтом.

Інфраструктурні компоненти забезпечують технічні, інформаційні та організаційні умови функціонування ринку. До їх складу належать:

1. Платіжні та розрахункові системи, представлені СЕП НБУ (система електронних платежів), міжнародними платіжними системами Visa та Mastercard, послугами миттєвого переказу, додатками мобільного банкінгу та віддаленими банківськими системами. Україна активно рухається до запровадження миттєвих платежів, відкритих банківських послуг та міжнародної інтеграції платіжної інфраструктури.

2. Системи контролю та інформаційної безпеки, основними елементами якої є Кредитний реєстр НБУ, Кредитне бюро, системи контролю відповідності, механізми боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму та кіберзахист банківських операцій. Враховуючи високі кіберризики воєнного часу, питання інформаційної безпеки стало фундаментальною складовою організації ринку.

3. Технологічні платформи та цифрова інфраструктура перетворили ринок банківських послуг на високотехнологічну систему, інноваціями якої є мобільні банківські екосистеми (Monobank, Приват24 тощо), ІТ-технології транзакцій, великі дані та інструменти ШІ, біометричні системи ідентифікації та розвиток «open banking» [41]

Регуляторна система формує нормативно-правові умови функціонування банківського ринку. Основними її елементами є законодавче забезпечення (Закон України «Про банки і банківську діяльність» [41], Закон «Про фінансові послуги та фінансові компанії» [46], стандарти ЄС, Закони НБУ), макропруденційне регулювання, що реалізується через механізми формування обов'язкових резервів, вимог до капіталу, ліквідності (LCR, NSFR), стрес-тестування, обмеження концентрації ризику. Макропруденційний нагляд фокусується на фінансовій стабільності банків, якості портфеля, проведення перевірок, відповідності вимогам та захисту прав споживачів. Завдяки

імплементції європейських регуляторних стандартів (Базель III) Україна адаптується до ризик-орієнтованого підходу формування капіталу, потреб у ліквідності, стандартів управління ризиками та механізмів вирішення проблеми банкрутства банків.

Організація конкурентного середовища та поведінка учасників ринку визначається комбінацією наступних параметрів:

- 1) концентрація активів (найбільші банки мають домінуючу частку);
- 2) банківські спеціальності (універсальні, роздрібні, корпоративні);
- 3) цінова конкуренція (процентні ставки, комісії);
- 4) конкурс якості (швидкість обслуговування, продуктивність, мобільність).

За останні роки з'явилася екосистемна модель банків, відбулося посилення конкуренції у секторі банківських послуг, відбулася переорієнтація клієнтів на віддалені канали. Вважаємо, що конкуренція веде до модернізації організаційних моделей – банків від традиційних інституційних до цифрових, клієнтоорієнтованих.

Таким чином, організація ринку банківських послуг в Україні є складною системою, що охоплює взаємодію інституційних, регуляторних, інфраструктурних та технологічних елементів. Ринок демонструє високий рівень цифровізації, але все ще сильно залежить від регуляторної політики та макроекономічних умов. Незважаючи на розвиток інновацій та посилення конкуренції, ринок залишається чутливим до ризиків воєнного часу, що вимагає подальшого вдосконалення інституційних механізмів, модернізації інфраструктури та зміцнення інституційної стабільності. Запровадження європейських регуляторних стандартів і розвиток відкритої банківської системи будуть ключовими напрямками її еволюції.

1.3 Теоретичні підходи до оцінки ефективності ринку банківських послуг

Ефективність ринку банківських послуг визначає рівень фінансової

стійкості економіки, інтенсивність інвестиційних процесів та загальну динаміку соціально-економічного розвитку держави. Для сучасної банківської системи України, що працює в умовах трансформації та військової економіки, оцінка ефективності ринку стає особливо актуальною. Висока невизначеність фінансового середовища, зміни моделей поведінки клієнтів, цифрових технологій і підвищені регуляторні вимоги створюють необхідність використання інтегрованого методологічного апарату, здатного забезпечити об'єктивну характеристику ринкових процесів. У зв'язку з цим визначимо теоретико-методологічні підходи до оцінки ефективності ринку банківських послуг, їх зміст, інструменти та можливості застосування.

Ефективність ринку банківських послуг розглядається як здатність його учасників забезпечувати оптимальну взаємодію між попитом і пропозицією фінансових послуг у стабільній конкуренції, високій якості послуг, достатньому рівні інноваційності та відповідності вимогам фінансової безпеки. Так, у науковій літературі є три ключові показники ефективності:

- 1) ресурсоефективність і фінансова ефективність – здатність банків формувати і використовувати ресурси при мінімальних витратах;
- 2) ефективність ринку – рівень конкурентоспроможності, доступності та диверсифікації послуг;
- 3) інституційна ефективність – відповідність інфраструктури та нормативно-правової бази сучасним вимогам.

Методологічні підходи до оцінки ефективності ринку банківських послуг (рис. 1.2) включає економічний підхід, який базується на кількісному аналізі параметрів функціонування банківської системи.

Основними критеріями тут є рентабельність банківських операцій (ROA, ROE), маржинальність банківських послуг, рівень процентних і комісійних доходів, продуктивність персоналу та операційна ефективність (співвідношення витрат і доходів). Даний підхід дозволяє оцінити мікроекономічну ефективність банків як окремих учасників ринку. Його перевагою є висока формалізація та здатність будувати динамічні порівняльні моделі, а недоліком – погане

врахування поведінкових та інституційних факторів.

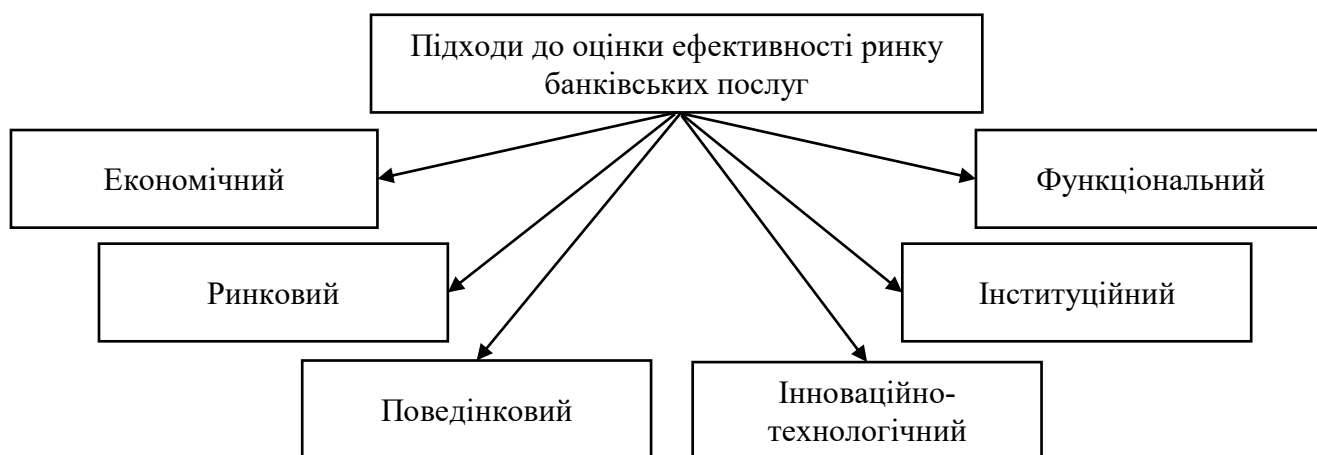

Рис. 1.2. Підходи до оцінки ефективності ринку банківських послуг [47, 162]

Ринковий (конкурентний) підхід спрямований на оцінку структури ринку, інтенсивності конкуренції та рівнів концентрації. Ключовими його показниками визнано Індекс Герфіндаля-Герма (ННІ), Індекс концентрації CR_n (частка n найбільших банків), частка ринку деяких груп банків, ступінь монополізації сегментів (кредиту, депозитів, готівки) та еластичність попиту на банківські послуги. Ринковий підхід дозволяє оцінити макроструктурну ефективність банківського ринку, визначити ступінь його відкритості та конкурентоспроможності (табл. 1.1). Недоліком є те, що він не враховує фінансову стабільність банків і якість послуг.

Функціональний підхід оцінює, наскільки ринок банківських послуг здатний виконувати свої ключові функції, по'язані із мобілізацією та перерозподілом фінансових ресурсів, забезпечення безперервності платежів і грошового потоку, стимулюванням інвестицій, захистом інтересів вкладників, управління ризиками та впровадженню цифрових фінансових послуг.

Показниками ефективності за такого підходу можуть бути рівень довіри до банків, ступінь фінансової участі, доступність кредиту, обсяг інноваційних продуктів, швидкість платежів та обсяг управління ризиками тощо.

Інституційний підхід фокусується на оцінці якості регулювання банківського ринку, відповідності законодавства міжнародним стандартам та рівня розвитку ринкової інфраструктури.

Таблиця 1.1

Система індикаторів оцінки ефективності ринку банківських послуг [19, 67]

Підхід	Індикатори	Характеристика
Економічний	Показники фінансової стійкості	достатність капіталу (H2), якість активів, рівень проблемного боргу (NPL), покриття резервів
	Рентабельність та ефективність	ROA, ROE, чистий процентний дохід, чистий комісійний дохід, відношення операційних витрат до прибутку (CIR)
	Ліквідність	LCR; NSFR
Ринковий	Конкурентоспроможність ринку	Індекс Герфіндаля-Гіршмана (HHI), концентрація активів, частка топ-5 найбільших банків
	Доступність і проникнення послуг	кількість відділень на 100 тис жителів, кількість активних рахунків, відсоток населення, яке має доступ до банківських продуктів
	Ринкова структура	частка державних, іноземних та приватних банків у структурі ринку, динаміка входу/виходу з ринку
Функціональний	Якість банківських послуг	рівень задоволеності клієнтів, швидкість обслуговування, кількість скарг
	Широта асортименту продукції	кількість банківських продуктів для фізичних та юридичних осіб, гнучкість тарифів
	Середня ефективність	середній час транзакцій, ефективність розрахунково-касових операцій
Інституційний	Регуляторне середовище	відповідність регуляторного середовища банків вимогам НБУ, показники регуляторного навантаження
	Рівень фінансової безпеки	частота порушень правил, санкції, виявлені порушення в системі комплаєнсу
	Інституційна зрілість	якість корпоративного управління, прозорість звітності
Поведінковий	Поведінка споживачів	довіра населення до банків, частота використання банківських продуктів
	Платіжна діяльність	кількість безготівкових операцій, обсяг P2P-платежів, середня сума операцій
	Лояльності клієнтів	Індекс NPS, рівень переказу між банками
Інноваційно-технологічний	Цифровізація та технологічний розвиток	Частка діджиталізації та технологічного розвитку онлайн-транзакцій, користувачів мобільного банкінгу, ступінь автоматизації процесів
	Кібербезпека	кількість кіберінцидентів, рівень безпеки інформаційних систем
	Інноваційність	FinTech рішення, API інтеграції, відкритий банкінг

Ключовими його критеріями визнано ступінь відповідності нормативних актів директивам ЄС, ефективність нагляду НБУ, прозорість ринку, якість системи захисту споживачів банківських послуг, рівень корпоративного управління та ефективність системи гарантування вкладів. Застосування цього підходу дає змогу оцінити інституційну ефективність та виявити перешкоди для розвитку ринку.

Поведінковий підхід оцінки ефективності ринку банківських послуг

орієнтований на характеристики поведінки учасників ринку – банків, клієнтів, інвесторів і охоплює рівень лояльності клієнтів, критерії вибору банківських послуг, задоволеність послугами, поведінкові моделі депозитних і кредитних операцій та вплив цифровізації на споживчі переваги. Основними його методами визнано опитування, індекси впевненості, поведінковий аналіз, аналіз великих даних.

У сучасному цифровому середовищі оцінка інноваційного та технологічного потенціалу ринку має особливе значення, оскільки він включає рівень впровадження FinTech рішень, масштаб каналів цифрових послуг, використання штучного інтелекту в банківських операціях, кіберстійкість, частку безготівкових операцій та швидкість технологічного оновлення продукції. Такий підхід дозволяє визначити технологічну конкурентоспроможність ринку та його здатність адаптуватися до нових викликів.

Система інтегрованих моделей ефективності даного ринку включає:

1. Інтегровану модель оцінювання, яка забезпечує систему показників для всіх груп підходів і консолідований інтегрований показник ефективності. Перевагою моделі є складність; недоліком є складність стандартизації показників.

2. DEA-аналіз або аналіз конвертації даних. Метод оцінки відносної ефективності кожного банку як виробника фінансових послуг, заснований на співвідношенні «входи – виходи» дозволяє виявляти неефективні банки, визначати напрямки оптимізації, аналізувати технологічну ефективність.

3. Стохастичний граничний аналіз (SFA) оцінює продуктивність шляхом моделювання виробничої функції банку. Модель відокремлює випадкові фактори від реальної неефективності. Використання SFA дозволяє більш точно оцінити вплив зовнішніх умов [12, с. 117].

Таким чином, ефективність ринку банківських послуг є багатовимірною категорією, сформованою під впливом економічних, конкурентних, інституційних, поведінкових і технологічних факторів. У світовій та вітчизняній

науковій практиці використовуються різні методологічні підходи, кожен з яких відображає окремий аспект функціонування ринку. Найбільш комплексна оцінка забезпечується поєднанням економічних, ринкових, функціональних та інституційних підходів, доповнених поведінковим і технологічним аналізом. Сучасна цифрова трансформація банківської системи вимагає розширення методологічних інструментів завдяки FinTech, Big Data та інноваційно-технологічним показникам. Для отримання об'єктивних результатів доцільно застосовувати комплексні та економетричні моделі (DEA-аналіз, SFA), які дозволяють комплексно оцінити ефективність ринку та визначити напрями його розвитку.

Висновки до розділу 1

Аналіз фінансово-економічної літератури дозволив виділити загальні положення розуміння сутності ринку банківських послуг: ринок даних послуг в українській науці розглядається насамперед як інституційно-функціональна система, робиться акцент на економічну (трансформаційну) функцію ринку – накопичення і перерозподіл ресурсів. Крім того, науково-практична дискусія суттєво підкріплена темами цифровізації, регуляторної адаптації та довіри тощо. Встановлено, що ринок банківських послуг в Україні функціонує як складна інституційно-організаційна система, в якій поєднуються фінансові, технологічні та регуляторні механізми. Її розвиток визначається структурними характеристиками банківського сектора, рівнем конкуренції, ступенем участі FinTech-компаній, станом платіжної та інформаційної інфраструктури, а також ступенем інтеграції в європейський фінансовий простір. Центральним елементом організації ринку є інституційна діяльність НБУ, яка забезпечує макро - та мікропруденційний нагляд, регуляторну гармонізацію та трансформацію стандартів управління ризиками відповідно до вимог рекомендацій ЄС та Базеля. При цьому ринок залишається чутливим до макроекономічних ризиків, наслідків війни, волатильності кредитних портфелів,

а також кіберзагроз, які висувають нові вимоги до організації цифрової інфраструктури та систем безпеки.

Показано, що інноваційні процеси – розвиток послуг мобільного банкінгу, відкриті банки, платіжні платформи, сервісні екосистеми – суттєво змінюють структуру ринку та поведінку його учасників. FinTech-сектор все більше впливає на конкурентне середовище, змушуючи банки переосмислювати традиційні бізнес-моделі та впроваджувати орієнтовані на клієнта організаційні рішення.

Оцінка ефективності ринку банківських послуг дозволяє визначити, наскільки банки задовольняють потреби клієнтів у фінансових продуктах та послугах, забезпечують стабільність фінансової системи та сприяють економічному розвитку. Високий рівень конкуренції спонукає банки покращувати якість послуг, впроваджувати інновації та пропонувати клієнтам сприятливі умови. Ефективність ринку залежить від регуляторної політики, фінансової грамотності та прозорості банків. Баланс між прибутками банків і соціальною функцією фінансових послуг є ключовим для сталого розвитку ринку. Комплексна оцінка ефективності ринку банківських послуг є важливою для прийняття стратегічних рішень.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ ЗА 2020-2024 РОКИ

2.1. Аналіз показників функціонування та розвитку банківської системи України у 2020-2024 роках

Практичний аналіз показників функціонування банківської системи України за 2020-2024 роки є важливим для розуміння її стабільності та здатності адаптуватися до кризових умов. У цей період на сектор вплинули пандемії, макрофінансові дисбаланси та військові ризики, що вимагало швидкого перегляду бізнес-моделей банків і підходів до управління ризиками. Дослідження реальної динаміки активів, пасивів, кредитування, якості портфеля та фінансових результатів дозволяє виявити основні сильні та вразливі сторони банківської системи та є основою для розробки напрямів підвищення ефективності банківського сектору та його ролі в економічному розвитку.

Період 2020-2024 років характеризується активною адаптацією до стандартів ЄС та значними структурними змінами, зумовленими впливом макроекономічного середовища (темпи зростання ВВП, рівень інфляції, облікова ставка НБУ, динаміка валютного курсу, рівень безробіття, індекс ділової активності тощо) та рядом інших факторів. Так, за досліджуваній період відбулися зміни в інституційному розвитку банківської системи, що демонструють дані табл. 2.1.

Аналіз динаміки інституційного забезпечення банківської системи України у 2020-2024 роках свідчить про чітку тенденцію до подальшої консолідації та оптимізації ринку. Кількість діючих комерційних банків скоротилася на 12 установ, або до 83,6% від рівня 2020 року, що відображає посилення регуляторних вимог та впливу зовнішніх шоків, зокрема геополітичних. Найбільш помітним є зменшення присутності іноземного капіталу: кількість банків з іноземною фінансовою участю знизилася на 7

одиниць (78,8% до рівня 2020 року), а повністю іноземних – на 4 одиниці (82,6%).

Таблиця 2.1

Аналіз динаміки показників стану інституційного забезпечення банківської системи України у 2020-2024 роках [31]

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Відхилення звітного періоду (+,-) до 2020 року	Темпи росту 2024/2020 року, %
Кількість діючих банків, з них:	73	71	67	63	61	-12	83,6
- з іноземним капіталом	33	33	29	27	26	-7	78,8
- у тому числі 100% з іноземним капіталом	23	23	22	19	19	-4	82,6
Структурні підрозділи комерційних банків	7135	6685	5336	5138	5011	-2124	70,2

Скорочення мережі структурних підрозділів на 2124 одиниці (до 70,2% від рівня 2020 року) демонструє глибоку трансформацію операційної інфраструктури банків і перехід до цифрових каналів обслуговування. Так, ПриватБанк скоротив мережу на кілька сотень відділень у 2020-2024 роках, перенаправляючи клієнтів на мобільний додаток Приват24, який став основною послугою банку. Укрсиббанк BNP Paribas Group скоротив свою регіональну присутність, зосередившись на середніх і великих містах і розвитку дистанційних послуг. ПУМБ оптимізував мережу у 2022-2024 роках, зосередившись на мобільних банках та відділеннях у найбільш економічно активних регіонах.

Частка державних банків в активах у 2020-2024 роках залишалася високою (близько 49-52%), що одночасно викликає стабілізуючий ефект і ризик надмірної концентрації. Присутність іноземних банків зберіглася, хоча їхня стратегія змістилася у бік консервативних операцій і стратегічної переорієнтації на моделі низького ризику. Так, Креді Агріколь Банк та Райффайзен Банк зберегли 100% іноземного капіталу, але у 2022-2024 роках скоротили портфелі ризиків, раціоналізували свої філії та зосетилися на цифрових продуктах. Сітібанк

скоротив свою діяльність, залишившись в корпоративному сегменті без збільшення роздрібного бізнесу. ОTR Bank зберіг свої позиції, але уповільнив кредитування в період воєнного ризику і посилив роль онлайн-платформи ОTR Smart. ProCredit Bank скоротив кількість відділень, зосередившись на МСП та дистанційних послугах тощо.

Заявлені тенденції обумовлені системою факторів впливу, пов'язаних із завершенням етапів очищення банківського сектору, збільшенням вимог до капіталізації та ліквідності, оптимізацією ринку шляхом злиття та поглинання та зростанням ролі державних банків як ключових інститутів підтримки фінансової стабільності. Особливо важливими були інституційні зміни, пов'язані з переходом до Базеля III, розробкою інфраструктури віддаленої ідентифікації клієнтів (BankID), впровадженням послуг миттєвих платежів та розширення ЕЦП та зростаючої ролі небанківських фінансових установ, які витіснили банки на ринку платежів та мікрокредитування.

Проведемо дослідження динаміки стану показників функціонального розвитку комерційних банків України у 2020-2024 роках за даними табл. 2.2 та табл. 2.3 [31].

Аналізуючи дані табл. 2.2 відзначимо, що динаміка показників функціонального розвитку банківського сектору в Україні за 2020-2024 роки свідчить про суттєве збільшення масштабів діяльності та адаптацію до кризових умов. За період банківський сектор показав стійке зростання активних операцій, які зросли на 1591,58 млрд грн порівняно з 2020 роком, що свідчить про зміцнення фінансової бази та посилення ролі банків в економіці. Паралельне значне зростання ВВП на 3002,63 млрд грн формує ширший макроекономічний контекст, хоча частка активів у ВВП демонструє коливання: після піку в 60,8% у 2022 році вона впала до 50,1% у 2024 році, відображаючи швидше відновлення реальної економіки, ніж банківська система.

Структурні зміни активів характеризуються вираженням зростанням якісних і ліквідних компонентів.

Кошти в НБУ зросли в 6 разів (на 191,83 млрд грн), що свідчить про

посилення вимог до ліквідності та більш консервативну політику управління ризиками у період військової нестабільності.

Таблиця 2.2

Аналіз динаміки результатів здійснення активних операцій комерційних банків України на ринку банківських послуг у 2020-2024 роках [31]

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Відхилення звітного періоду (+,-) до	
						2020 року	2023 року
Активи, млрд. грн.	1822,84	2053,23	2351,67	2945,03	3414,42	1591,58	469,39
ВВП, млрд. грн.	3818,45	4363,58	3865,78	5518,06	6821,08	3002,63	1303,02
Відношення активів до ВВП, %	47,7	47,1	60,8	53,4	50,1	2,3	-3,3
Активи в іноземній валюті	585,49	583,13	731,00	830,25	959,61	374,12	129,36
Готівкові кошти	73,17	75,37	74,76	79,21	111,32	38,15	32,11
Банківські метали	0,57	0,38	0,15	0,12	0,24	-0,33	0,12
Кошти в НБУ	37,61	34,97	82,48	213,48	229,44	191,83	15,96
Коррахунки в інших банках	176,04	172,86	315,08	348,16	355,22	179,18	7,06
Строкові вклади в інших банках	50,37	60,09	51,01	57,43	114,91	64,54	57,48
Надані кредити	960,59	1065,34	1036,21	1024,67	1138,03	177,44	113,36
Вклади в цінні папери	791,37	829,88	1022,65	1466,47	1693,02	901,65	226,55
Резерви а активами	388,47	308,34	369,93	371,18	357,98	-30,49	-13,2

Інвестиції у цінні папери значно зросли (на 901,65 млрд грн), відображаючи переорієнтацію банків на державні боргові інструменти як основне джерело прибутковості та низького ризику. Комерційні банки зміцнили свої валютні позиції – валютні активи зросли на 374,12 млрд грн як через коливання девальвації, так і через збільшення попиту на іноземні резерви в контексті зовнішніх шоків. Обсяги кредитування відновлюються повільніше (на 177,44 млрд грн), що свідчить про консервативну кредитну політику банків та високий рівень ризиків у реальному секторі. Обсяг резервів за активними операціями зменшився на 30,49 млрд грн, що можна пояснити частковою компенсацією збитків попередніх періодів та стабілізацією якості кредитного портфеля. Загалом структура активів демонструє перехід від ризикових до більш

ліквідних інструментів, що є адаптивною відповіддю банківської системи на макроекономічні та геополітичні проблеми.

У 2020-2024 роках структура активів банків показує зростання ліквідності та зниження ризику операцій. Коефіцієнт готівки коливається між 2,7% і 4,0%, залишаючись стабільним. Кошти в НБУ значно зросли – з 2,1% до піку в 7,2% у 2023 році, що свідчить про пріоритет ліквідності. Рахунки в інших банках залишаються нестабільними, але загалом скорочуються після зростання у 2022 році. Строкові депозити в інших банках зросли до 3,4% у 2024 році, що може свідчити про відновлення міжбанківської діяльності. Найпомітніше, що надані кредити скоротилися майже вдвічі (з 52,7% до 33,3%), що підтверджує високий ризик кредитування у воєнний час. При цьому інвестиції в цінні папери зростають і залишаються домінуючим напрямком інвестування. Резерви активів систематично скорочуються (з 21,3% до 10,5%), що може свідчити про поступове поліпшення якості активів або перегляд моделей ризику.

Проведемо аналіз результатів здійснення пасивних операцій комерційних банків України на ринку банківських послуг (табл. 2.3). Дані табл. 2.3 демонструють, що у 2020-2024 роках зобов'язання комерційних банків України показують висхідну траєкторію, збільшуючись на 1592,08 млрд грн, відображаючи розширену ресурсну базу та підвищену довіру до банківського сектору. Частка зобов'язань у ВВП залишається відносно стабільною, хоча після піку у 2022 році (60,8%) вона падає до 50,1% у 2024 році, що свідчить про прогнозоване зростання реальної економіки порівняно з банківським сектором.

Значно зміцнено капітал банків (на 158,88 млрд грн), що відображає підвищену стійкість сектору та накопичену воєнну прибутковість, проте статутний капітал скорочується порівняно з рівнем 2020 року, що вказує на переорієнтацію банків на вітчизняні джерела рекапіталізації. Основним джерелом збільшення зобов'язань є зобов'язання, які зросли на 1433,19 млрд грн, зокрема за рахунок значного збільшення обсягу коштів підприємств (на 850, 87 млрд грн) та фізичних осіб (на 534,33 млрд грн). Це підтверджує зростаючу ліквідність бізнесу та домогосподарств, а також високий рівень довіри до

банківських депозитних інструментів.

Таблиця 2.3

Аналіз динаміки результатів здійснення пасивних операцій комерційних банків України на ринку банківських послуг у 2020-2024 роках [31]

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Відхилення звітного періоду (+,-) до	
						2020 року	2023 року
Пасиви, млрд. грн.	1822,84	2053,23	2351,67	2945,03	3414,92	1592,08	469,89
ВВП, млрд. грн.	3818,45	4363,58	3865,78	5518,06	6821,08	3002,63	1303,02
Відношення пасивів до ВВП, %	47,7	47,1	60,8	53,4	50,1	2,3	-3,3
Капітал	209,46	255,51	215,84	296,04	368,34	158,88	72,3
В т.ч. статутний	479,93	481,53	407,02	404,75	406,83	-73,1	2,08
Зобов'язання банків	1613,38	1797,71	2135,83	2648,98	3046,57	1433,19	397,59
Строкові вклади інших банків	24,23	24,94	6,45	6,76	4,27	-19,96	-2,49
Кошти суб'єктів господарювання	646,49	758,43	889,52	1260,15	1497,36	850,87	237,21
Кошти фізичних осіб	681,89	726,89	933,24	1083,75	1216,22	534,33	132,47
Кошти небанківських установ	34,70	41,41	53,18	61,74	66,42	31,72	4,68

При цьому строкові депозити інших банків скоротилися майже в п'ять разів, що свідчить про зниження ролі міжбанківського кредитування і зміщення у бік внутрішніх ресурсів. Кошти небанківських установ помірно зростають, відображаючи стабілізацію фінансових взаємодій між банками та іншими фінансовими установами. Загалом структура зобов'язань свідчить про поглиблення диверсифікації ресурсів та зміцнення фінансової спроможності банківської системи в умовах високої економічної нестабільності.

Здатність банківської системи витримувати потрясіння, забезпечувати безперервність операцій і виконувати зобов'язання перед клієнтами забезпечується завдяки своєчасній діагностиці стану капіталізації, ліквідності, якості активних операцій та прибутковості, що є ключовою умовою стабільності фінансового середовища, формування довіри інвесторів та населення (табл. 2.4).

Динаміка показників фінансової стійкості комерційних банків за 2020-2024 роки демонструє змішану тенденцію, відображаючи вплив як кризових факторів, так і адаптаційних процесів банківського сектору.

Таблиця 2.4

Аналіз динаміки значень показників фінансової стійкості комерційних банків України за 2020-2024 роки [31]

Економічні нормативи	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Абсолютний приріст (+, -) 2024 рік/ 2020 рік
Норматив мінімального розміру регулятивного капіталу (Н1), млрд. грн.	182,28	211,74	211,09	258,34	268,81	86,53
Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2), не менше 10%	21,98	18,01	19,68	21,07	15,26	-6,72
Норматив достатності основного капіталу (Н3), не менше 7%	15,67	11,99	13,12	12,24	14,96	-0,71
норматив максимального розміру кредитного ризику на 1 контрагента (до 25%) (Н7)	19,14	18,6	17,8	15,53	15,09	-4,05
норматив великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу) (Н8)	87,39	72,35	86,33	63,13	66,53	-20,86
Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (до 25%) (Н9)	4,1	3,71	2,81	1,08	1,57	-2,53
норматив інвестування в цінні папери (Н11), до 15%	0,0002	0,0005	0,0000	0,0000	0,0000	-0,0002
норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н12), до 60%	0,1	0,17	0,02	0,01	0,06	-0,04

Регуляторний капітал (Н1) збільшився на 86,53 млрд грн, що свідчить про значне посилення капіталізації системи та формування фінансового резерву для покриття підвищених ризиків періоду війни. Натомість коефіцієнт достатності регулятивного капіталу (Н2) зменшився на 6,72%, відображаючи збільшення обсягу ризикових активів та перегляд коефіцієнтів ризику, хоча його вартість залишається вище мінімально допустимих вимог НБУ. Аналогічно, коефіцієнт

достатності капіталу (РА) знизився на 0,71%, відображаючи посилення тиску на основний капітал в результаті створення резервів для покриття кредитних ризиків в умовах економічної нестабільності. Система у цілому залишається надійною, але вимагає подальшого посилення якості капіталу для компенсації структурних ризиків і підтримки довгострокової фінансової стабільності.

Нормативи кредитного ризику банківської системи України у 2020-2024 роки свідчить про поступове зниження концентрації ризиків та підвищення якості управління ними, незважаючи на зростання макроекономічної нестабільності. Максимальний кредитний ризик контрагента (Н7) зменшився на 4,05%, що відображає диверсифікацію кредитних портфелів і зменшення залежності від окремих позичальників. Аналогічно, Н8 знизився на 20,86%, що свідчить про значне зниження концентрації ризику та збільшення вимог НБУ до управління кредитними ризиками. Найпомітнішим є зниження на 2,53% для Н9, що відображає скорочення транзакцій пов'язаних сторін і підвищення прозорості корпоративного управління. Загальна тенденція показників підтверджує посилення системи контролю кредитного ризику та посилення стабільності в банківському секторі.

Аналіз нормативів інвестування банківської системи України у 2020-2024 роки свідчить про мінімальну галузеву активність у сегменті цінних паперів та обережну політику щодо інвестиційних ризиків. Значення нормативу інвестування у цінні папери (Н11) залишалася близьким до нуля протягом усього періоду, відображаючи консервативну стратегію банків щодо мінімізації ринкових ризиків і зосередження на інструментах з низьким рівнем ризику, таких як депозити та державні облігації. Коефіцієнт достатності регулятивного капіталу (Н12) коливався від 0,01 до 0,17, демонструючи тимчасове ослаблення капіталізації під час криз і поступове відновлення у 2024 році. Загалом ці тенденції підтверджують прагнення банківської системи підтримувати фінансову стабільність за допомогою розумної інвестиційної політики та акценту на достатності регулятивного капіталу.

Здійснити аналіз показників ліквідності комерційних банків України за

2020-2024 роки здійснити неможливо, оскільки запровадження пруденційних нормативів ліквідності на консолідованій основі, зокрема коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR_к) та чистого стабільного фінансування (NSFR_к) банки повинні дотримуватися, починаючи з 2025 року.

Значна варіація фінансових результатів підтверджує циклічний вплив криз на ринок банківських послуг (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Аналіз динаміки показників прибутковості та ефективності банківського сектора України у 2020-2024 роках [31]

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Відхилення звітного періоду (+,-) до	
						2020 року	2023 року
ROA (прибутковість активів), %	2,44	4,09	1,04	3,24	2,94	0,5	-0,3
ROE(прибутковість пасивів), %	19,22	35,08	9,68	30,33	25,52	6,3	-4,81
Чистий прибуток банків, млрд. грн.	39,73	77,37	21,92	83,04	90,9	51,17	7,86
Процентний дохід, млрд. грн.	147,74	168,74	217,05	304,43	351,58	203,84	47,15
Комісійний дохід, млрд. грн.	70,64	93,16	85,62	97,57	110,85	40,21	13,28
NIM (чиста процентна маржа), %	51,5	102,1	101,7	67,9	99,8	48,3	31,9

Дані табл. 2.5 свідчать, що у 2020-2024 роках прибутковість та ефективність банківського сектора України формують картину швидкої адаптації до умов кризи та подальшого відновлення. Після падіння прибутків у 2022 році банки надали рекордний імпульс відновлення, досягнувши 90,9 млрд грн у 2024 році. ROA та ROE демонструють високі коливання: різке падіння у 2022 році відображає вплив військових ризиків, але у 2023-2024 роках сектор повертається до вищої операційної ефективності, хоча й не досягає піків 2021 року. Найбільш динамічно зростає чистий дохід – на 51,17 млрд грн порівняно з 2020 роком, що є результатом значного збільшення процентних та комісійних доходів.

Процентний дохід зріс майже вдвічі, збільшившись на 203,84 млрд грн, відображаючи зростання ролі державних боргових інструментів, стабільний

попит на кредитні ресурси та зміщення структури активів у бік більш прибуткових операцій. Доходи комісії також зростають, але більш помірними темпами, зберігаючи при цьому свою роль стабільного джерела безпроцентного доходу. Динаміка NIM нерівномірна – надвисокі значення 2021-2022 років зумовлені аномаліями ринку, включаючи швидке зростання прибутковості векселів і ефект девальвації, у 2023 році маржа скорочується, але у 2024 році вона знову демонструє зростання, що свідчить про відновлення балансу між прибутковістю активів і вартістю ресурсів. Як правило, сектор зберігає здатність забезпечувати високі фінансові показники з вищим ризиком.

Відзначимо, що Приватбанк стабільно утримує перше місце в системі, демонструючи найбільші обсяги активів та ліквідності. Значну частину зростання забезпечує портфель ОВДП та депозитних сертифікатів НБУ, що відповідає загальній тенденції збільшення низькоризикових активів. Ощадбанк є одним із драйверів зростання активів у 2023-2024 році, зокрема завдяки роботі з державними програмами фінансування та збільшенню обсягу залучених коштів клієнтів. Райффайзен Банк є лідером серед банків з іноземним капіталом, який нарощує свій корпоративний портфель і розвиває якісні активи.

Лідерами за прибутковістю протягом 2021, 2023-2024 років визнано Приватбанк, Монобанк та ПУМБ. Лідерами у кредитуванні – Ощадбанк та Укргазбанк, які є ключовими учасниками державних кредитних програм («5-7-9%», «Доступні іпотечні кредити»), ПУМБ (лідер ринку МСБ) та Креді Агріколь Банк (основний кредитор аграрного сектору) [38; 40; 45; 54].

Таким чином, дослідження показників функціонування та розвитку банківської системи України у 2020-2024 роках свідчить про високу адаптивність сектору до кризових економічних та військових умов. Банківська система показала стійке зростання активів і депозитів, у той час як частка кредитів у структурі активів знизилася через консервативну політику управління ризиками. Фінансова стабільність банків залишилася адекватною завдяки збільшенню регулятивного капіталу та посиленню контролю над кредитним ризиком. Оптимізація мережі відділень і сильна цифровізація забезпечили

оперативну ефективність і стабільність прибутковості. Загалом, сектор переживає фазу структурної трансформації, яка закладає основу для подальшого розвитку та підтримки економічної стабільності країни.

2.2. Оцінка ринку традиційних банківських послуг України

Ринок традиційних банківських послуг України у 2020-2024 роках перебував під впливом значних макроекономічних, фінансових та геополітичних викликів, що сформували специфічні тенденції розвитку сектору. Традиційні банківські послуги, що включають депозитні та кредитні операції, розрахунково-касове обслуговування, операції з цінними паперами, банківські гарантії та консультаційні послуги, залишаються базовим інструментом формування ліквідності, капіталу та кредитного потенціалу банківської системи. У 2020-2024 роках відбувалося стійке зростання обсягів депозитів фізичних осіб та корпоративних клієнтів, що стало результатом підвищення довіри населення до системи та державних гарантій вкладників (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Аналіз динаміки показників залучених депозитів комерційних банків в Україні
за 2020-2024 роки [31]

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Відхилення звітного періоду (+,-) до	
						2020 року	2023 року
Залучені депозити, з них (млрд. грн.):	1348,13	1503,9	1893,85	2395,07	2777,68	1429,55	206,0
Юридичні особи	656,49	769,03	926,48	1078,31	1212,77	556,28	184,7
Частка депозитів юридичних осіб, %	48,7	51,1	48,9	45,0	43,7	-5,03509	89,7
Розмір середньорічної ставки за депозитами юридичних осіб, %	9,6	8,3	14	16,9	13,3	3,7	138,5
Фізичні особи	674,71	719,41	907,59	1281,34	1514,36	839,65	224,4
Частка депозитів фізичних осіб, %	50,0	47,8	47,9	53,5	54,5	4,471035	108,9
Розмір середньорічної ставки за депозитами фізичних осіб, %	35,9	33,7	29,4	35	34,1	-1,8	95,0

Дані табл. 2.6 свідчать, що динаміка залучення депозитів до банківської системи України у період 2020-2024 років відображає поступове зміцнення фінансової стійкості банків та їх підвищену здатність накопичувати ресурси для кредитування реального сектору економіки. Загальна сума депозитів зросла з 1348,13 млрд грн у 2020 році до 2777,68 млрд грн у 2024 році, що відповідає абсолютному приросту на 1429,55 млрд грн та темпу зростання понад 200% порівняно з 2020 роком. Це значне збільшення депозитної бази свідчить про те, що довіра державного та корпоративного секторів до банківської системи зросла навіть за складних макроекономічних та геополітичних умов.

Обсяг корпоративних депозитів зріс з 656,49 млрд грн у 2020 році до 1212,77 млрд грн у 2024 році, показавши абсолютний приріст на 556,28 млрд грн. Однак, частка цих депозитів у загальних мобілізованих ресурсах впала з 48,7% до 43,7%, що відображає відносне збільшення депозитів фізичних осіб і зміни у структурі зобов'язань банків. При цьому середньорічна ставка корпоративного депозиту коливалася в діапазоні 8,3-16,9%, досягнувши піку у 2023 році, що можна пояснити необхідністю компенсації підвищеного кредитного ризику та волатильності ринку. Ці тенденції свідчать про поступову диверсифікацію джерел банківського фінансування та зміщення акценту на державні кошти.

Депозити фізичних осіб демонструють ще більш виражену динаміку: їх обсяг збільшився з 674,71 млрд грн у 2020 році до 1514,36 млрд грн у 2024 році, тобто приріст на 839,65 млрд грн, а темпи зростання перевищили 224% у порівнянні з початковим рівнем. Частка депозитів фізичних осіб у загальних залучених ресурсах зросла з 50% до 54,5%, що свідчить про зростання ролі населення як основного джерела банківського фінансування. Середньорічні ставки за депозитами фізичних осіб коливалися в межах 29,4-35,9%, демонструючи високу привабливість банківських продуктів для населення, особливо в періоди економічної невизначеності та інфляційних очікувань.

Державні банки (ПриватБанк, Ощадбанк, Укргазбанк) утримували провідну роль у формуванні депозитної бази, забезпечуючи стабільність пасивів

та можливість фінансування кредитного портфеля. У структурі депозитів спостерігалася переорієнтація клієнтів на термінові та ощадні рахунки з низьким ризиком, що відображає консервативну поведінку населення у період економічної нестабільності [38; 40; 45; 54].

Кредитний сегмент традиційних банківських послуг характеризується змішаними тенденціями (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Аналіз динаміки показників кредитування комерційними банками України за 2020-2024 роки [31]

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Відхилення звітного періоду (+,-) до	
						2020 року	2023 року
Всього кредитів, з них (млрд грн):	1049,57	1149,56	1133,56	1130,77	1298,25	248,68	167,48
NPL-кредити	430,37	345,13	432,10	422,36	393,21	-37,16	-29,15
% непрацюючих	41	30,0	38,1	37,3	30,2	-10,8	-7,1
Юридичні особи	795,40	836,65	847,58	828,44	891,61	96,21	63,17
NPL-кредити	371,15	301,66	363,32	365,53	347,37	-23,78	-18,16
% непрацюючих	46,6	36,1	42,8	44,1	38,9	-7,7	-5,2
Фізичні особи	208,38	256,29	224,26	240,82	295,56	87,18	54,74
NPL-кредити	58,23	43,21	68,27	56,63	45,77	-12,46	-10,86
% непрацюючих	27,9	16,8	30,4	23,5	15,4	-12,5	-8,1
Міжбанківський кредит	34,05	30,58	36,91	43,14	97,91	63,86	54,77
NPL-кредити	0,98	0,25	0,0	0,0	0,0	-0,98	0
% непрацюючих	2,8	0,8	0	0	0	-2,8	0
Кредит органам державної влади	11,73	27,03	24,80	18,36	13,15	1,42	-5,21
NPL-кредити	0	0	0,5	0,19	0,06	0,06	-0,13
% непрацюючих	0	0	2,0	1,0	0,5	0,5	-0,5

Згідно даних табл. 2.7, відзначимо, що у 2020-2024 роках ринок банківського кредиту демонструє помірне відновлення кредитування після глибоких потрясінь 2022 року. Загальний кредитний портфель збільшився на 248,68 грн, що відображає поступове відновлення економічної активності, але склад кредитного портфеля значно змінився через зміни в профілі ризику позичальників. Обсяг NPL-кредитів скоротився на 37,16 млрд грн, а їх частка – з

41% до 30,2%, що свідчить про підвищення якості активів та більш ефективне функціонування проблемних банків. Однак рівень непрацюючих кредитів залишається високим, що обмежує повне зростання кредитування і вимагає продовження політики очищення портфеля.

Домінуючим залишається сегмент кредитування бізнесу, в якому обсяг кредитів юридичним особам збільшився на 96,21 млрд грн. Незважаючи на це, частка NPL-кредитів у сегменті залишається значною (38,9%), хоча і має тенденцію до зниження. Це свідчить про обережність банків у новому кредитуванні та значний вплив військових ризиків на корпоративний сектор.

Найбільш динамічне зростання показали кредити населенню – на 87,18 млрд грн, що пов'язано із відновленням споживчого попиту та розвитком ринків іпотеки та автокредитування у 2023-2024 роках. При цьому найбільш помітно знизилася частка NPL-кредитів, з 27,9% до 15,4%, що свідчить про кращу платіжну дисципліну домогосподарств і більш ефективну оцінку ризиків. Обсяг міжбанківських кредитів зріс майже втричі (на 63,86 млрд грн), що свідчить про посилення ліквідності банківської системи та підвищення довіри між банками. NPL-кредити повністю відсутні у сегменті, що підтверджує високий рівень надійності міжбанківських операцій. Кредити державним органам залишаються невеликим сегментом і показують коливання: після піку у 2021 році (27,03 млрд грн) вони скоротилися до 13,15 млрд грн. Рівень непрацюючих кредитів в даному сегменті низький, що пов'язано з гарантованою платоспроможністю держави.

Кредитування у корпоративному секторі залишалося відносно високим, надаючи фінансування малим і середнім підприємствам, тоді як споживче та іпотечне кредитування скоротилося через вищий ризик дефолту та економічну невизначеність. Банки активно застосовували диференційований підхід до оцінки кредитного ризику та резервування коштів, що дозволило зберегти стабільність прибутковості сектора. Особливу роль у кредитуванні продовжували відігравати державні програми підтримки підприємств та населення («5-7-9%», доступна іпотека), що забезпечували соціальну функцію банківської системи [31].

Показники вартості кредитування комерційними банками України у 2020-2024 роках представлено у табл. 2.7.

На 2020-2024 роки вартість кредитних ресурсів в Україні характеризується високою волатильністю через макрофінансову нестабільність, військові ризики та зміну валютних умов.

Таблиця 2.7

Аналіз динаміки показників вартості кредитування комерційними банками
України за 2020-2024 роки [31]

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Відхилення звітного періоду (+,-) до	
						2020 року	2023року
Середньорічна ставка за валютою кредитування							
Національна валюта	14,1	13,3	18,5	22,0	18,8	4,7	-3,2
Іноземна валюта	5,0	4,1	4,6	6,4	6,3	1,3	-0,1
Середньорічна ставка за суб'єктами кредитування							
Юридичні особи	9,6	8,3	14,0	16,9	13,3	3,7	-3,6
Фізичні особи	35,9	33,7	29,4	35,0	34,1	-1,8	-0,9
Середньорічна ставка за термінами кредитування							
До 1 року	9,2	7,8	14,0	16,7	12,5	3,3	-4,2
1-5 років	12,6	11,2	14,0	18,0	14,8	2,2	-3,2
Більше 5 років	9,1	8,4	8,2	11,6	11,9	2,8	0,3

Процентні ставки за кредитами в національній валюті зросли з 14,1% до піку в 22,0% у 2023 році, що відображає жорстку монетарну політику та високий кредитний ризик, але знизилися до 18,8% у 2024 році, що вказує на стабілізацію інфляції та очікуваних процентних ставок. У валютному сегменті процентні ставки залишаються низькими та коливаються від 4,1% до 6,4%, демонструючи нижчий ризик кредитування в іноземній валюті та обмежений попит на запозичення в іноземній валюті.

Відмічена значна диференціація позичальників – для юридичних осіб середня ставка зросла з 9,6% до 16,9% у 2023 році, після чого впала до 13,3%, що свідчить про тимчасове збільшення премій за корпоративний ризик. Вартість особистих позик фізичним особам залишається традиційно високою – понад 30%, з помірним падінням у 2022 році, але окупністю приблизно до 34% у 2024 році, що вказує на триваючий підвищений кредитний ризик домогосподарств і

високий роздрібний дохід.

Структура ставок за термінами кредитування показує одну з ключових тенденцій на ринку – зростання цін на короткострокові кредити в період 2022-2023 років (з 9,2% до 16,7%) порівняно з довгостроковими інструментами, що обумовлено короткостроковим горизонтом прогнозування воєнних ризиків. Незважаючи на падіння ставок у 2024 році, відсотки за довгострокове кредитування залишається: понад 5 років кредити коштують на 2,8% дорожче, ніж у 2020 році.

У 2020-2024 роках банківський сектор України продемонстрував стійке зростання клієнтської бази, що стало результатом інтенсивної діджиталізації, розширення дистанційних послуг та зміцнення довіри населення та бізнесу до банків. Кількість користувачів банківських послуг зросла з 64 млн до 84 млн осіб, а за останній рік – лише на 2 млн, що свідчить про поступове насичення ринку.

Загальна кількість рахунків значно зросла – з 124, 6 млн до понад 185 млн, що висвітлює розширення використання безготівкових інструментів та багатораціональне використання банківських продуктів фізичними та юридичними особами (табл. 2.8) [33]. Зростання сегменту суб'єктів (з 2,7 до 3,4 млн рахунків) та фізичних осіб-підприємців (з 1,7 до 2,4 млн) підтверджує активізацію малого бізнесу та самозайнятості, посилену вимогами цифрових платежів під час війни.

Найпомітніша динаміка спостерігається в сегменті фізичних осіб – їх рахунки зросли з 61,3 млн до 80,3 млн (на 19 млн), що відображає трансформацію поведінки населення в бік багатоканальних банківських послуг. При цьому різко зросла кількість поточних рахунків фізичних осіб (до 166,2 млн), що пов'язано з переходом соціальних виплат, заробітної плати та цифрових переказів. Депозитні рахунки фізичних осіб показали більш волатильну тенденцію – після спаду в 2022 році їх кількість зросла до 19,51 млн у 2024 році, що свідчить про поступове відновлення довіри до банківських заощаджень. Особливо помітний сплеск популярності дистанційного банкінгу. Частка дистанційних послуг зросла майже до 90% серед підприємств і понад 82% серед фізичних осіб. Це

підтверджує глибоку цифрову трансформацію банківського сектору, прискорену як пандемією, так і умовами війни, які підштовхнули бізнес і населення до масового переходу до онлайн-банкінгу.

Поточні рахунки підприємств зросли з 5,2 до 7 млн (на 1,8 млн), що свідчить про розширення економічної діяльності та збільшення операційної діяльності.

Таблиця 2.8

Аналіз динаміки кількості клієнтів та рахунків у банках України
за 2020-2024 роки [31]

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Відхилення звітного періоду (+,-) до	
						2020 року	2023 року
Користувачів банківських послуг, млн	64	72,2	79,4	82	84	20	2
Кількість рахунків, млн, з них:	124,6	142	160,2	185,193		-124,6	-185,193
Суб'єктів господарювання (СГ), млн	2,7	2,9	3,0	3,3	3,4	0,7	0,1
ФОП, млн	1,7	1,8	2	2,3	2,4	0,7	0,1
Фізичних осіб (ФО), млн	61,3	69,3	160,2	78,4	80,3	19	1,9
Дистанційне обслуговування суб'єктів господарювання, в тому числі							
обсяги, млн	4	2,3	2,4	2,92	3,01	-0,99	0,09
Частка, %	-	78	77,9	89,15	89,85	-	0,7
Дистанційне обслуговування фізичних осіб, в тому числі							
обсяги, млн	55	44,2	51,7	62,29	66,51	11,51	4,22
Частка, %	-	63,8	67,7	79,47	82,87	-	3,4
Поточні рахунки СГ, в т.ч.	5,2	5,5	5,9	6,924	7	1,8	0,076
Національна валюта	4	4,2	4,4	4,9	5	1	0,1
Іноземна валюта	1,2	1,3	1,5	2	02	0,8	0
Вкладні рахунки СГ, в т.ч.	0,1	0,07	0,05	0,176	0,17	0,07	-0,006
Національна валюта	0,08	0,06	0,04	0,162	0,15	0,07	-0,012
Іноземна валюта	0,006	0,005	0,004	0,014	0,014	0,008	0
Поточні рахунки ФО, в т.ч.	102,9	119,9	138,6	154,09	166,2	63,3	12,11
Національна валюта	31,5	109,2	126	140,3	151,8	120,3	11,5
Іноземна валюта	11,4	10,7	12,6	133,8	14,4	3	-119,4
Вкладні рахунки ФО, в т.ч.	16,4	16,4	15,6	23,9	19,51	3,11	-4,39
Національна валюта	15,4	15,9	14,6	13,8	18,4	3	4,6
Іноземна валюта	1	0,5	1,05	10,1	1,116	0,116	-8,984

Корпоративні депозитні рахунки залишаються стабільними на низькому рівні через обережність підприємств щодо довгострокових інвестицій у період

високої макроекономічної невизначеності. В іноземній валюті спостерігається нерівномірний рух: поточні валютні рахунки фізичних осіб збільшуються, а вкладників – зменшуються, що пов'язано з валютними ризиками, регуляторними обмеженнями та переорієнтацією населення на гривневі інструменти.

Показники розрахунково-касового обслуговування комерційними банками в Україні у 2020- 2024 роках представлено у табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Оцінка динаміки операцій з платіжними картками та безготівковими операціями України за 2020-2024 роки [31]

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Відхилення звітного періоду (+,-) до	
						2020 року	2023року
Операції платіжними картами:							
-кількість, млн шт	4797,1	4987,1	5058,2	7912,5	8654,5	3857,4	742
-сума, млрд. грн.	3957,3	4203,4	5599,2	6140,8	6577,4	2620,1	436,6
Отримання готівки:							
-кількість, млн операцій	530,3	533,3	404,8	7397,2	469,6	-60,7	-6927,6
-сума, млрд. грн.	1211,6	1404,3	1614,2	2160,8	2334,0	1122,4	173,2
Безготівкові операції							
-кількість, млн шт	36669	4987,7	5194,4	7397,2	8184,8	-28484,2	787,6
-сума, млрд. грн.	1551,6	2195,4	3443,9	3980,0	4243,5	2691,9	263,5
Середня сума безготівкових операцій, грн, з них:	Відсутні дані		1810,6	2296,6	2968,5	2968,5	671,9
-інтернет			1424,36	1972,0	2938,1	-	966,1
-оплата товарів			386,24	324,6	30,4	30,4	-294,2

Так, дані табл. 2.10 свідчать, що у 2020-2024 роках ринок платіжних карток в Україні демонструє стійке зростання, що відображає структурний зсув у бік безготівкової економіки. Кількість карткових операцій зросла на 3,86 млрд грн, а їх обсяг на 2,62 млрд грн, що свідчить про зростання ролі електронних каналів у фінансовій поведінці людей і бізнесу.

При цьому, зростання касових операцій було значно динамічнішим – їх кількість зросла на 2,8 млрд транзакцій і сума – на 2,69 трлн грн, що відображає цифровізацію та переорієнтацію банків на онлайн-інфраструктуру. Збільшення середнього обсягу безготівкових операцій на 672 грн підтверджує поглиблення

довіри до безготівкових каналів та розширення діапазону операцій.

Сегмент зняття готівки демонструє різкі коливання, що пояснюється подіями кризи 2022 року та змінами в поведінці споживачів. У 2024 році обсяг грошових переказів зріс на 1,12 млрд грн, проте кількість операцій залишилася нижчою, ніж у 2020 році, що свідчить про консолідацію операцій та збереження залежності населення від готівки в умовах військової невизначеності.

Найбільш динамічним сегментом стали інтернет-транзакції, середній обсяг яких виріс на 966 грн, що відповідає тенденціям електронної комерції та розвитку віддалених сервісів. Натомість значно зменшився середній обсяг товарних платежів (на 294 грн), що може бути обумовлено збільшенням частоти дрібних платежів та зміною структури споживчих витрат.

Таким чином, у 2020-2024 роках ринок традиційних банківських послуг в Україні зазнав значних структурних перетворень, викликаних поєднанням макрофінансової турбулентності, діджиталізації та змін у поведінці клієнтів. Незважаючи на хвилювання війни, банки продемонстрували постійне зростання використання основних послуг (кредитування, депозитних продуктів, розрахункових і готівкових і карткових послуг), що супроводжувалося помітним розширенням їх клієнтської бази та рахунків. У той же час операційна модель стала більш ефективною, адже частка безготівкових операцій швидко зросла, а традиційні послуги були інтегровані в цифрові канали, що підвищило доступність і швидкість фінансових операцій. Загалом, у 2020-2024 роках ринок традиційних банківських послуг зберіг високий динамічний розвиток, демонструючи адаптивність та здатність системи забезпечувати безперервність ключових фінансових функцій навіть за кризових викликів.

2.3. Аналіз нетрадиційних банківських послуг України

У період 2020-2024 років банківська система України пережила глибокі трансформації, спричинені цифровізацією фінансового сектору, посиленням конкуренції з боку FinTech компаній, війною та змінами в поведінці споживачів.

У цьому контексті особливого значення набули нетрадиційні банківські послуги, які виходять за рамки класичної моделі депозитного кредитування і спрямовані на додавання вартості, диверсифікацію джерел доходу і підвищення лояльності клієнтів. Такі послуги включають цифрові фінансові продукти, нефінансові та квазіфінансові послуги, послуги фінансових ринків, брокерські послуги, інформаційні консультаційні послуги та партнерські платформи.

Проведемо дослідження основних видів нетрадиційних банківських послуг України у 2020-2024 роках (рис. 2.1). За цей період в Україні сформований підвищений попит на дистанційні фінансові послуги, які забезпечують доступність, безпеку та безперервність обслуговування. Навіть на тлі ризиків, пов'язаних з кібератаками та енергетичною нестабільністю, банки значно підвищили свій рівень цифрової зрілості та інтегрували інноваційні технології в бізнес-моделі.

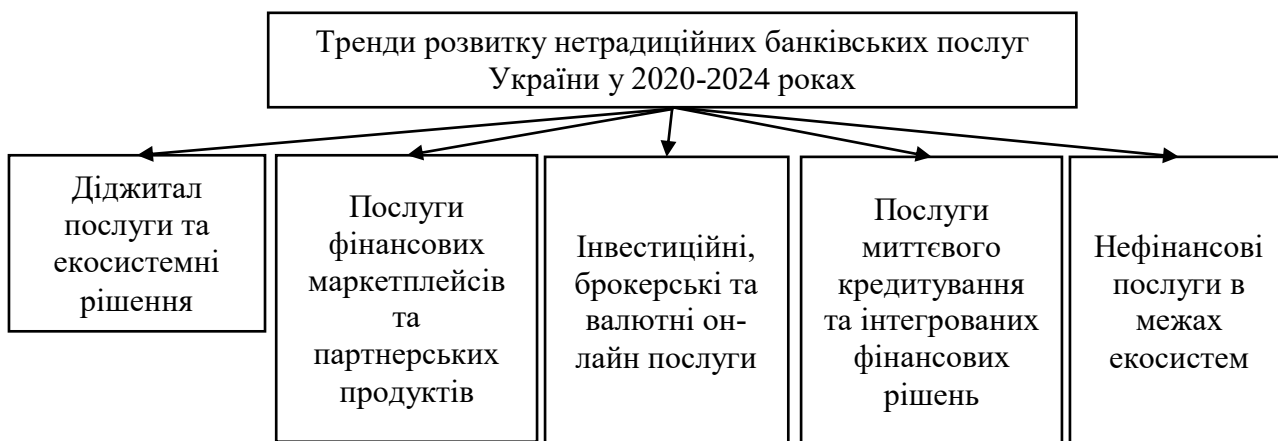

Рис. 2.1. Тренди розвитку нетрадиційних банківських послуг України у 2020-2024 роках [3; 5; 50]

Ключовими стратегічними рушійними силами даного розвитку визнано конкурентний тиск з боку FinTech компаній, підвищені нормативні вимоги щодо прозорості операцій та кіберзахисту, споживчий попит на цілісні цифрові екосистеми, державні ініціативи цифрової трансформації (зокрема, екосистема «Дія») та необхідність оптимізації витрат і переходу до гнучких бізнес-архітектур. Протягом 2020-2024 років цифрові послуги комерційних банків еволюціонували – мобільний та Інтернет-банкінг здійснили перехід на модель

«mobile-only». У більшості банків (ПриватБанк, Монобанк, Ощадбанк, Райффайзен Банк, ПУМБ) мобільні додатки стали ядром клієнтської взаємодії [10; 33].

Основними тенденціями періоду визнано:

- 1) зростання частки позавідомчого обслуговування (у ряді банків більше 90% операцій здійснюється дистанційно);
- 2) біометрична ідентифікація, цифровий KYC та відкриття рахунків без відвідування відділення;
- 3) реалізація функціоналу «Smart-розстрочок», P2P переказів, QR-платежів, а також інтеграція з цифровими гаманцями (Apple Pay, Google Wallet);
- 4) переходи на проактивний сервіс, коли сам мобільний додаток пропонує оптимізацію витрат, прогнозування балансу, особисті кредитні ліміти.

У 2023-2024 роках банки значно посилили компонент III, впровадивши чат-боти, автоматизовані call-центри та алгоритми відстеження фінансової поведінки для запобігання шахрайству. Після запуску плану модернізації НБУ, орієнтованого на PSD2, банки активно розробляють API-платформи до інтеграції послуг з ринками, страховими компаніями, електронною комерцією, підключають партнерських програм FinTech, здійснюють запуск послуг «Bank-as-a-Service» (BaaS), завдяки чому здійснюється випуск карток, придбання, кредитування через партнерські інтерфейси. Це значно посилило спроможність банків як постачальників технологій, а не лише класичних фінансових установ.

У 2020-2024 роках комерційні банки концентрували увагу на розробці продуктів миттєвих платежів та платіжної інфраструктури, зокрема:

- 1) миттєві телефонні перекази P2P;
 - 2) швидкі кредитні рішення з використанням моделей оцінки великих даних;
 - 3) безконтактні платежі в громадському та комунальному секторі;
 - 4) придбання QR для малого бізнесу;
 - 5) термінали POS-Soft, що дозволяють приймати платежі через смартфон.
- В результаті банки стали активними учасниками розвитку безготівкової

економіки.

У 2022-2024 роках українські банки трансформувалися у нову модель фінансових послуг, в екосистемні платформи, які включають фінансові та нефінансові послуги. Основними з них стали: електронна комерція, страхові продукти, послуги для малого бізнесу (бухгалтерський облік, виставлення рахунків, логістика), фінансовий ринок, кіберзахист та цифрова ідентифікація, телекомунікаційні та медичні послуги та освітньо-інвестиційні платформи. Такі екосистеми дозволили банкам збільшити утримання (утримання) клієнтів, отримувати комісійні та розширювати канали монетизації.

Відзначимо, що провідними банками у розвитку таких екосистем за досліджуваний період визнано ПриватБанк, який просуває екосистему «ПриватМаркет», е-послуги для підприємців, інтеграцію з державною платформою «Дія» та інноваційні страхові продукти. Monobank формує цифрову екосистему на основі суперзастосування: туристичні послуги, інвестиційні продукти, страхування, кешбек-платформа. Райффайзен Банк, ПУМБ, Ощадбанк активно розвивають екосистеми B2B (корпоративні банківські послуги, ERP-інтеграція, зарплатні проекти з доданою вартістю) [38; 40; 45; 54].

У 2022-2024 банки суттєво інвестували в сучасні IT-архітектури: у штучний інтелект для підрахунку балів, моніторингу шахрайства, персоналізації пропозицій. Здійснювали аналітику великих даних для поведінкових моделей і прогнозування ризиків, використовуючи хмарні обчислення та контейнерні системи, що забезпечують масштабованість, цифрову ідентифікацію (електронний паспорт, BankID, перевірка особи) та кіберзахист на основі архітектури Zero Trust. Ці технології формують якісно новий формат клієнтського досвіду – фінансова послуга як цифрова екосистема.

За підсумками 20220-2024 років цифровізація надала банкам особливі результати, по'язані із підвищенням операційної ефективності (зниження витрат філії, збільшення швидкості операцій обробки), підвищення фінансової стабільності (автоматизація процесів знижує операційні та кредитні ризики), диверсифікації джерел доходу за рахунок комісійних від екосистемних послуг,

посилення конкурентоспроможності на тлі світових FinTech-трендів. Сьогодні стратегічна інтеграція з європейською моделлю відкритого банкінгу.

У 2020-2024 роках розвиток фінансових ринків та партнерських продуктів у банках визначався трьома взаємопов'язаними факторами: інтенсивною цифровізацією послуг клієнтам, необхідністю диверсифікації доходів під час макроперіодичних ризиків та поступовим запровадженням відкритого API/open banking. Ці тенденції були посилені мобілізацією ресурсів у цифрових каналах під час карантину та військових потрясінь.

Банки продають ринки за двома основними моделями: ринок у власному мобільному/онлайн-банку (платформа для продажу товарів/послуг з інтегрованою оплатою) та партнерські каталоги/послуги (кредитні, страхові, лізингові, бухгалтерські), коли банк виступає в ролі об'єднуючого агента і каналу для продажу партнерської продукції. Справжнім прикладом є запуск ринку монобанків («Mono Market») з асортиментом каталогу та інтегрованою оплатою [54].

Так, Monobank здійснив запуск власного ринку, який пропонує десятки тисяч продуктів і спирається на велику клієнтську базу (банк A-ground – понад 8 млн клієнтів у 2024 році за публічними даними). Це приклад повної стратегії екосистеми – від карти до продажу товарів/послуг у додатку. ПриватБанк здійснює розвиток екосистеми «Privat24» з інтеграцією бізнес-послуг (платежі партнерам, інтеграція з бухгалтерським обліком, експортні пропозиції) та партнерських проектів для торгівлі та валютних операцій. Одеса Банк та інші державні банки здійснюють розгортання партнерських програм для бізнесу (сільськогосподарський, енергетичний, обладнання), які функціонують як канал перехресного продажу фінансових продуктів клієнтам-партнерам.

Вважаємо, що ринки та партнерські продукти мають подвійний ефект:

- 1) коротко- та середньостроковий – збільшення комісійних доходів та безготівкових операцій;
- 2) довгостроковий – збільшення клієнтів шляхом перехресного продажу (позики, страхування, послуги). Зростання цифрових банківських каналів у 2020-

2024 роках створило платформу для масштабування таких продуктів (на основі зростання активних цифрових користувачів та їх транзакційної діяльності). Для України це підтверджується кількома секторальними оглядами.

Розвиток ринків трансформує традиційні банківські доходи, адже частина комісійних доходів і транзакцій переходить від класичних продуктів (депозитів/позик) до продажів екосистем і партнерських комісій, а це означає, що аналіз ринку традиційних послуг повинен включати показники монетизації екосистеми, частку партнерських комісій та зміни структури транзакцій клієнтів (транзакційна діяльність на цифрових каналах).

За досліджений період ринок нетрадиційних банківських послуг відмітився швидкими темпами переходу на мобільні інвестиції – після лібералізації ринку (2020-2021 років) і особливо після шокової події 2022 року цифрові канали стали ключовим каналом для заощаджень. Лідери банківської діджиталізації стали Монобанк, ПриватБанк, Ощадбанк/Укргазбанк через інтеграцію з «Дія», які швидко інтегрували закупівлю ОВДП та брокерських продуктів у мобільні додатки, що значно зменшило бар'єри входу для роздрібних інвесторів та дозволило розширити базу малих інвесторів. Ця функціональність представлена на прикладі Monobank (розділ «Bonds» /Mono Invest) та Privat24 (інвестиційні послуги з придбання ОВДП) [38; 40; 45; 55]. Як наслідок, швидкий цифровий доступ перетворив рахунки та інші державні інструменти від «великих інвесторів» на продукт масової роздрібної торгівлі, що технічно та поведінково пояснює багаторазове (4-7) зростання частки мобільних інвесторів у 2023-2024 роках.

Перехід на цінні папери (ОВДП) підвищив процентний дохід і допоміг відновити прибутковість у 2023-2024 роках, деякі банки також отримували комісію від брокерських послуг. Відбулося короткострокове витіснення кредитування реального сектора. Масовий потік ресурсів у державні облігації частково конкурує з кредитуванням реального сектору (банки мають більш ефективний інструмент погашення – ОВДП), що ускладнює кредитування МСП та відчужує відповідні економічні мультиплікатори. Це узгоджується з даними

про помірне зростання кредитного портфеля у 2023-2024 роках [36].

В сучасних умовах комерційні банки пропонують клієнтам (табл. 2.10):

1. Купівлю військових/державних облігацій у заявках – інтегровані процеси UI/UX: вибір випуску, виконання контракту, оплата та зберігання – все в 1-2 кліки (Monobank, PrivatBank, можливість через «Action» як агрегатор/ринок OVDP).

2. Брокерські рішення – банки запустили мобільні брокерські послуги або партнерські відносини з субброкерами (Моно Інвест, ПриватБанк через депозитарні/брокерські послуги), які відкрили доступ до місцевих та іноземних інструментів. Це змінило інфраструктуру, від лімітів депозиту та клірингу до миттєвого доступу та конвертації FX .

Таблиця 2.10

Тенденції запуску реалізації інвестиційних, партнерських послуг банками-лідерами через цифрові канали в Україні за 2020-2024 роки [38; 40; 45; 54]

Інститут / сервіс	Тип послуги	Запуск
monobank	Продаж військових облігацій (ОВДП) через мобільний додаток	кінець квітня 2022 року – початок продажів, через місяць після запуску - продажі ~ 1 млрд дол США
ПриватБанк	Онлайн доступ до ОВДП через інтернет/комп'ютер: купівля військових облігацій/цінних паперів	9 березня 2022 - військовий ОВДП доступний в Приват24 онлайн
Укргазбанк (через «Дію»)	Купівля військових облігацій через Дію, як партнер-банк	офіційне підключення як партнер «Облігації в Дії» станом на 22 травня 2024 року
Дія (платформа)	Цифровий "ринок" військових Т-квитків + інвестиційні продукти, доступні онлайн для фізичних осіб	оголошення про запуск - 16 вересня 2022 року

3. Автоматичне управління портфелем (regi-/mini-robo-рішення) – основні інструменти для регулярних покупок/заощаджень, прості портфелі ETF/OVDP або готові пропозиції в додатках, банки забезпечують усереднення долара, автоматичне поповнення, засоби сповіщення про перебалансування (практика Monobank/PrivatBank).

4. Онлайн-курси валют і моделі – мобільні операції в іноземній валюті дозволяли миттєву конвертацію в додатках, пов'язаних з

офіційними/середньозваженими курсами НБУ або власними стандартними курсами банків для розрахунків при купівлі іноземних інструментів. Це знижує трансакційні витрати при інвестуванні в іноземні активи [38; 40; 45; 55].

Такі функціональні можливості реалізують основні ефекти для ринку капіталу та банківського сектора, зокрема відбувається розширення роздрібної бази власників державного боргу. Масова купівля ОВДП через ставки збільшила ліквідність первинних і вторинних інвестицій, знизилла витрати для держави на їх залучення і в той же час збільшила залежність банків від суверенних інструментів у своїх портфелях. Зростають процентні доходи банків і диверсифікується прибутковість.

Розвиток миттєвих кредитних послуг та інтегрованих фінансових рішень (BNPL, instant credit limits, «econtime loand» від партнера) в українських банках у 2020-2024 роках характеризувався наступними особливостями (табл. 2.11).

Відзначимо, що до 2020-2021 років BNPL (Buy-Now-Pay-Later / «оплата частинами») і миттєві кредити поступово розвивалися як окремі продукти (переважно в цифрових банках). Воєнний шок 2022 року забезпечив швидкий перехід клієнтів до онлайн-зростання електронної комерції, банки прискорили запуск і масштабування BNPL і миттєвих позик, щоб зберегти торгівлю та клієнтів під обмеженнями традиційного споживчого кредитування (Monobank, PrivatBank активно просуває «Оплата частинами», monobank - «До завтра») [55]. 2023-2024 роки забезпечили розширення продуктів (ширше охоплення трейдерів, збільшення лімітів, розширені рейтингові моделі), інструменти BNPL стають стандартом у великій електронній комерції, банки оптимізували UX і збільшили швидкість прийняття рішень.

Економічний і ринковий вплив розвитку даного тренду нетрадиційних банківських послуг до зводив:

1. Компенсувати занепад традиційних споживчих кредитів, адже після різкого спаду кредитної активності у 2022 році банки частково компенсують портфельні втрати за рахунок BNPL-інструментів та миттєвих кредитів у 2022-2024 роках. Ці продукти мають більший оборот та надають більше дрібних

кредитів, що збільшує оборот кредитів навіть при меншому середньому терміні. Це підтверджують дані НБУ про повільне відновлення роздрібних кредитів у 2022 році та їх поступове збільшення у 2023-2024 (чисте відновлення роздрібних кредитів).

Таблиця 2.11

Миттєве та інтегроване кредитування провідних банків України
у 2020-2024 роках [38; 40; 45; 54]

Інститут	Продукт	Запуск
Monobank	BNPL /marketplace (оплата частинами)	власний ринок додатків з опцією BNPL - 21 жовтня 2024
	миттєві кредити/кредитний ліміт, «кредит до завтра»	постійні цифрові продукти: кредитні ліміти та швидкі онлайн-позики (офіційні сторінки «credit-limit», «до завтра»), продукт доступний у додатку на сторінці продукту
PrivatBank	BNPL/ «Оплата частинами» та «Миттєві платежі»	широкомасштабне впровадження послуг «Оплата частинами»/«Миттєві платежі» для приватних осіб та підприємств (функціонально активно оновлюється, помітні оновлення) - серпень 2024 та постійна доступність у Privat24
Альфа/Sense (RED/Sense SuperApp)	Миттєве онлайн-кредитування, цифрові ліміти	відновлення цифрових лімітів і розвиток онлайн-кредитування та цифрових кредитних лімітів (активне онлайн-повернення кредитів - 5 серпня 2022 наступна - інтеграція SuperApp)
Ощадбанк	Розстрочка/ліміти кредитів онлайн	Цифрові послуги «Розстрочка/Оплата частинами», введені кредитні ліміти та онлайн-додатки; оновлено функціонал (станом на серпень 2023 року - доступні можливості самоперерозподілу)
«Дія» + Укргазбанк (партнер)	Інтеграція купівлі ОВДП (державний ринок цінних паперів) - приклад інтегрованого інвестиційного продукту	«Військові облігації в дії» - запуск сервісу 03.10.2022 (Action). Укргазбанк - офіційний партнер/платіжний процесор (публічне підключення банку - 22.05.2024). Це демонструє модель «Action + Bank» як канал для інтегрованих фінансових рішень.

2. Розширення частки електронної комерції та зростання операційного доходу. BNPL-інструменти збільшують конвертацію продажів у трейдерів (банки на стороні продавця отримують комісійні, безготівкові обсяги зростають), щоб банки зміцнювали свої позиції в торговій екосистемі. Monobank позиціонує «Купівля запчастин» як інструмент для збільшення продажів до ~20% для продавців [56].

3. Маржинальність та короткострокова ліквідність. Миттєві кредити часто мають вищі ставки/комісії та коротші терміни (вища прибутковість за одиницю часу), що позитивно впливає на НІМ у роздрібному сегменті, але вони вимагають більш інтенсивного управління ризиками та коригування (тарифна практика монобанку, Приватбанку) [40; 54].

Таким чином, у досліджуваному періоді цифрові послуги та екосистемні рішення стали ключовим фактором розвитку банківського сектору в Україні. Банки перейшли від традиційної моделі транзакцій до платформи цифрової бізнес-архітектури, яка поєднує фінансові та нефінансові послуги на основі відкритих API, інноваційних IT-технологій та гнучких моделей залучення клієнтів. Ці процеси не тільки забезпечили стабільність фінансової системи у війні, але й створили основу для її інтеграції з європейським фінансовим простором і підвищення конкурентоспроможності в післявоєнний період.

Економічний вплив нетрадиційних банківських послуг забезпечив зростання непроцентних доходів, зокрема комісійних (на 30-45%), їх частки у структурі доходів окремих банків (більше 40-50%), важливу роль відіграли платежі, валютні операції, партнерські послуги. Відбулося підвищення стабільності банківської системи завдяки диверсифікації послуг, що дозволило банкам компенсувати падіння процентної маржі у 2022-2023 роках, підвищити стійкість до кредитних ризиків, забезпечити оперативну ефективність навіть на війні. Вдалося розширити клієнтську базу, адже через цифрові та нетрадиційні послуги банки залучили мільйони нових користувачів, поглибили взаємодії з існуючими клієнтами та сприяли цифровій та фінансовій інтеграції населення.

Висновки до розділу 2

На основі комплексного аналізу показників функціонування та розвитку банківської системи України за 2020-2024 роки виявлено, що відбулося загальне збільшення активів банківської системи, що супроводжується більшою депозитною базою та стабільним обсягом кредитування, хоча частка кредитів у

структурі активів зменшилася, що відображає підвищену обачність банків в управлінні ризиками та їх перехід до інструменти з низьким рівнем ризику. Показники фінансової стабільності показали загальну стабільність, незважаючи на коливання окремих стандартів у періоди криз, що вказує на здатність системи адаптуватися до макроекономічних і військових ризиків. Управління кредитними та інвестиційними ризиками продемонстрував ефективну політику банків, знижуючи концентрацію ризику та мінімізуючи участь в операціях з високою невизначеністю, підвищуючи прозорість і надійність у фінансовому секторі.

Відбулася консолідація банківського ринку. Загальний обсяг залучених до банківської системи України депозитів за п'ять років збільшився вдвічі, що свідчить про підвищення довіри до фінансової системи та стабільності пасивної бази банків. Структура депозитного портфеля змінюється на користь фізичних осіб, що підкреслює роль населення як основного джерела фінансування банківських операцій та механізму накопичення ліквідності. Динаміка корпоративних та індивідуальних депозитних ставок відображає адаптивну політику управління пасивами банків, балансує між депозитною привабливістю та прибутковістю. Збільшення частки вкладів фізичними особами знижує ризик концентрації ресурсів і посилює фінансову стабільність банківської системи. Аналіз підтверджує, що традиційні пасивні інструменти банківського сектору залишаються ключовим фактором забезпечення фінансової стабільності, підтримки кредитування та формування довгострокових стратегічних ресурсів для економіки України.

У 2020-2024 роках кредитний ринок України характеризувався частковим відновлення кредитної діяльності, особливо в сегментах населення та на міжбанківському ринку. Значне покращення якості кредитних портфелів відбулося завдяки зменшенню NPL-кредитів у всіх сегментах. Відмічений високий ризик корпоративного сектору, який перешкоджає агресивному кредитуванню бізнесу. Структурне зміщення відбулося у бік позичальників із меншим ризиком і короткострокового кредиту. Мало місце зміцнення

стабільності банківської системи, що призводить до зменшення проблемної заборгованості та збільшення ліквідності.

У 2020-2024 роках українські банки значно розширили спектр своїх нетрадиційних послуг, зокрема за рахунок впровадження нових кредитних моделей та фінансових продуктів поза класичними депозитами та споживчими кредитами. Нові інструменти дозволили банкам компенсувати падіння традиційного споживчого кредитування після військового шоку 2022-2023 років, підтримуючи активність клієнтів та залученість до цифрового сегменту. Водночас, розвиток нетрадиційних послуг відображає загальну трансформацію банківської моделі – від класичного депозитного кредиту до більш складних фінансових екосистем, що поєднують банківську, платіжну та роздрібну функції. Тенденція свідчить, що майбутній успіх банків на українському ринку залежатиме від їх здатності адаптуватися до потреб клієнтів у плані швидкості, простоти та цифрової зручності, а також ефективно управляти ризиками, притаманними новим продуктам.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

3.1. Актуальні проблеми функціонування ринку банківських послуг

Ринок банківських послуг України зазнав значних змін у 2020-2024 роках під впливом макроекономічних коливань, військового шоку та цифровізації фінансового сектору. Традиційні послуги, такі як депозити, позики та платежі, були адаптовані до нового економічного середовища через зміни в обсязі, ставці та структурі активів і зобов'язань банків. Водночас, нетрадиційні фінансові інструменти (цифрові послуги, цифрові платформи, BNPL-інструменти, інвестиційні продукти та інтегровані партнерські рішення) дали змогу банкам зберегти прибутковість та залучити клієнтів у кризовому стані. Як наслідок, ринок характеризується підвищеним динамізмом, посиленням конкуренції та необхідністю ефективного управління ризиками. Аналіз цих процесів є актуальним для визначення перспектив розвитку фінансового сектору та оптимізації стратегії банківського обслуговування населення та бізнесу.

Ринок традиційних банківських послуг України у 2020-2024 перебував у стані суттєвої трансформації під впливом внутрішніх та зовнішніх економічних чинників, технологічних інновацій та геополітичної нестабільності. Традиційні банківські послуги (депозити, кредити, поточні рахунки, розрахунково-платіжні операції) залишаються основою функціонування фінансового сектору, але зазнають структурних змін внаслідок зміни поведінки клієнтів, коливань ліквідності та впливу макроекономічних факторів. Зокрема, період 2020-2021 характеризувався відновленням економіки після наслідків пандемії COVID-19 та стабільним зростанням депозитного портфеля населення та юридичних осіб. Водночас у 2022 році воєнний шок спричинив значне падіння обсягів класичного кредитування фізичних осіб, зміну структури депозитів та зростання

волатильності на міжбанківському ринку, що стало викликом для управління ліквідністю та прибутковістю банківських установ.

Однією з ключових проблем традиційного сегмента є коливання депозитного портфеля та перерозподіл коштів клієнтів. Після початку бойових дій у 2022 році значна частина ресурсів фізичних осіб та підприємств була переорієнтована на державні цінні папери (ОВДП) та валютні активи, що призвело до зменшення обсягів короткострокових депозитів у банках. Це призвело до необхідності перегляду банками процентної політики та підвищення привабливості депозитних продуктів. Наприклад, середньорічна ставка за депозитами в національній валюті у 2022 році зросла порівняно з 2021 роком, що стало реакцією на відтік коштів на більш надійні державні інструменти. При цьому банки були змушені використовувати міжбанківський ринок для підтримки ліквідності, що підвищувало операційні ризики та вимагало ефективного управління активами та пасивами [37].

Другим критичним аспектом є структура кредитного портфеля та ризик непрацюючих кредитів (NPL). У 2020-2021 роках банки демонстрували стійке зростання обсягів кредитування фізичних та юридичних осіб, проте у 2022-2023 роках спостерігався спад споживчого кредитування та одночасне збільшення частки проблемних кредитів, особливо серед юридичних осіб. Частка NPL-кредитів у корпоративному сегменті варіювала на рівні 36-44%, що вимагало активного моніторингу та формування додаткових резервів. Для фізичних осіб частка непрацюючих кредитів значно коливалася, відображаючи зміни в платоспроможності населення та вплив економічної нестабільності. Управління кредитним ризиком у цьому контексті вимагало як класичних методів оцінки, так і нових аналітичних підходів, включаючи дистанційний моніторинг платежів і цифрові платформи для оцінки кредитоспроможності.

Третім важливим фактором є збільшення процентного ризику та зміни структури процентних доходів банків. З огляду на зростання ставок НБУ у 2022-2023 р банки зіткнулися з необхідністю збалансувати прибутковість кредитів та привабливість депозитних продуктів. Середньорічна ставка корпоративного

кредитування зросла з 8,3% у 2021 році до 16,9% у 2023 році, тоді як для фізичних осіб вона залишалася високою на рівні 34-35%, що вплинуло на попит і збільшило ризики дефолту. У той же час процентні ставки банків за традиційними продуктами зросли, але вони супроводжувалися збільшенням витрат на ресурси, обмеженням чистої прибутковості активів (ROA) і власного капіталу (ROE) [34, с. 55].

Четверта проблема – розбіжність між розвитком класичних сервісів і цифровізацією каналів банківських послуг. У 2020-2024 роках спостерігалось стрімке зростання використання мобільних додатків та сервісів онлайн-банкінгу, що змінило поведінку клієнтів та вимагало від банків інтеграції традиційних сервісів у цифрові платформи. Частка клієнтів, що використовують мобільні додатки для управління рахунками, депозитами і кредитами, зросла в 4-7 разів порівняно з 2020 роком. Це призвело до необхідності модернізації ІТ-інфраструктури, покращення кібербезпеки, впровадження аналітичних платформ для оцінки ризиків та персоналізації пропозицій. Банки, які не встигли адаптуватися до нових цифрових стандартів, втратили конкурентоспроможність і частину клієнтської бази.

Іншою проблемою залишається структурна залежність прибутковості банків від операційних комісій та процентного доходу. Збільшення частки онлайн-транзакцій, дистанційних послуг і безготівкових транзакцій призвело до зниження операційних витрат, але збільшило потребу в контролі ризиків і постійному моніторингу транзакцій. Високий рівень непрацюючих кредитів, кредитні коливання та зміни в депозитній базі ускладнюють прогнозування доходів і планування капіталу, перешкоджаючи ліквідності та фінансовій стабільності банків [6, с. 108].

Однією з важливих проблем традиційного ринку є необхідність підвищення якості аналітичного забезпечення бізнес-планування. Для ефективного реалізації активних та пасивних операцій, кредитними ризиками та ліквідністю банки повинні використовувати сучасні методи фінансового моделювання, прогнозування депозитних потоків та аналізу впливу державних

доходів на економічне кредитування.

П'ятим фактором є структурна залежність доходів банків від відсотків та операційних комісій, що збільшує ризики під час кризи. Збільшення частки дистанційних та безготівкових операцій зменшує трансакційні витрати, але водночас збільшує потребу в контролі ризиків та постійному моніторингу операцій. Це ускладнює прогнозування доходів і планування капіталу, особливо в умовах економічної нестабільності, і вимагає від банків комплексного підходу до управління фінансовою стабільністю.

Шостим є покращення аналітичної підтримки та стратегічного планування. Банкам потрібні сучасні методи фінансового моделювання, прогнозування депозитних потоків та оцінки впливу надходжень у державні цінні папери на економічне кредитування. Таке моделювання дозволяє визначити потенційне скорочення кредитів та оптимізувати управління ресурсами, що має вирішальне значення для стабільності банківського сектора.

Важливим питанням залишається регуляторний аспект. Протягом 2020-2024 років НБУ посилив вимоги до прозорості операцій, управління кредитними ризиками та банківської звітності, що вимагало модернізації систем внутрішнього контролю та впровадження аналітичних платформ. Вплив регуляторних змін на традиційні послуги відображено у вимогах до резервування, управління ліквідністю, обмеження процентної ставки та вищих стандартів корпоративного управління.

Актуальні проблеми функціонування традиційного банківського ринку у 2020-2024 роках включають і виклики в обслуговуванні клієнтів та фінансовій грамотності населення. Банки повинні адаптувати свою продукцію до потреб різних категорій клієнтів, забезпечити швидкий доступ до фінансових ресурсів, запропонувати конкурентні процентні ставки та оптимальні умови обслуговування. Ці фактори безпосередньо впливають на привабливість класичних послуг і сприяють підтримці лояльності клієнтів.

Однією з ключових проблем традиційного сегмента є коливання депозитної бази та зменшення обсягів ОВДП). Після початку фази активної війни

значна частина депозитів населення та корпоративних клієнтів була перенаправлена на більш надійні державні інструменти, що призвело до зменшення короткострокових депозитів у банках та збільшення їх волатильності. Ця тенденція змусила банки переглянути свою політику процентних ставок, пропонуючи вищі ставки для утримання ресурсів і залучення нових коштів. Підвищення середньорічної процентної ставки за депозитами у національній валюті у 2022-2023 роках є прямим наслідком такої політики, при цьому дозволяючи банкам зберігати ліквідність, хоча і збільшуючи вартість фінансування ресурсної бази. У той же час відтік державних цінних паперів стримував кредитування економіки, створюючи потребу в альтернативних джерелах ресурсів, таких як міжбанківські позики або фінансування від міжнародних фінансових установ.

Незважаючи на динамічну цифровізацію, сектор мобільних інвестицій стикається з низкою системних обмежень, які впливають на темпи його розвитку, особливо в контексті України. Ключові питання можна розділити на кілька вимірів:

1. Загрози кібербезпеці та ескалація фішингових атак. Збільшення мобільних транзакцій робить інвестиційні додатки більш привабливими для кіберзлочинців. Фішингові кампанії, компрометація токенів двофакторної автентифікації, атака на інтерфейси API та маніпулювання push-повідомленнями створюють значні ризики для інвесторів. Проблема полягає в тому, що мобільні інтерфейси, орієнтовані на простоту, іноді зменшують глибину контролю безпеки користувача. Для інституційного сектору це означає збалансування зручності та міцності захисних протоколів.

2. Обмежені інвестиційні ресурси згідно з військовим законодавством. Військова економіка призводить до перерозподілу фінансових потоків, що зменшує потенціал для приватних інвестицій. Домогосподарства віддають перевагу ліквідності та безризиковим інструментам (депозити, військові облігації), тоді як ризиковані інвестиції через мобільні додатки зменшують популярність. Для платформ це означає зниження обсягів торгів, обмеження на

розвиток лінійки продуктів і збільшення залежності від зовнішнього фінансування.

3. Гетерогенна цифрова грамотність. Незважаючи на високий рівень загальної цифровізації, рівень фінансової та технологічної компетентності користувачів залишається нерівномірним. Декому з населення не вистачає навичок аналізу критичних ризиків, що підвищує вразливість до маніпуляцій, помилкових інвестиційних рішень і кіберзагроз. Це призводить до фрагментації бази користувачів і ускладнює масштабування інвестиційних продуктів у сфері FinTech.

4. Регуляторні бар'єри: сумісність з PSD2, Open API, захист даних. Україна рухається до гармонізації з європейським фінансовим законодавством, але впровадження стандартів PSD2 та вимог Open API потребує часу та ресурсів. Регуляторна невизначеність уповільнює інтеграцію інвестиційних послуг з банківськими екосистемами і створює бар'єри для розвитку відкритого інвестування (Open Investment). У той же час вимоги до персональних даних зростають, що збільшує витрати на відповідність для компаній у сфері FinTech.

5. Ризики технологічної залежності від іноземних постачальників ІТ-рішень. Мобільні інвестиції базуються на складній інфраструктурі – хмарних сервісах, аналітичних ядрах, мобільних SDK, платіжних шлюзах. На обмеженому внутрішньому ринку технологій це створює стратегічну залежність від зовнішніх постачальників, що тягне за собою два критичних ризики: геополітичні та санкційні обмеження, які можуть вплинути на доступність послуг, а також вразливості ланцюга поставок, які загрожують стійкості мобільних інвестиційних платформ [22, с. 47].

Сектор нетрадиційних банківських послуг охоплює широкий спектр цифрових послуг: мобільні фінансові платформи, ринки банківських продуктів, інтелектуальні системи управління активами, послуги миттєвого переказу, інтегровані FinTech модулі, віртуальні валюти та токенизовані активи. Їх поява є відповіддю на глобальну тенденцію «Banking as a Service» і посилення конкуренції на фінансовому ринку. Розвиток цих послуг супроводжується

низкою системних проблем, що впливають на стабільність та стратегічні перспективи банківського сектору в Україні.

1. Кібер - та операційні ризики, хакерські атаки на фінансові платформи. Зростання цифрової взаємодії між банком і клієнтом робить інноваційні сервіси вразливими до складних кіберзагроз. Серед найпоширеніших - DDoS-атаки на мобільні та веб-платформи, порушення API, атаки хмарної інфраструктури, ін'єкція шкідливих програм у розширені модулі, маніпуляції з примусовою автентифікацією та соціальна інженерія, спрямована на обхід захисту клієнтів. Нетрадиційні банківські послуги, орієнтовані на максимальну зручність, часто мають короткі ланцюжки перевірки, що підвищує операційну вразливість. У гібридній війні проти України ці ризики посилюються зростанням державної та організованих атак на критичну фінансову інфраструктуру.

2. Ризики витоку даних. Розширення використання відкритих API, інтеграція з FinTech-платформами і сторонніми постачальниками технологій збільшує кількість точок доступу до даних, ускладнюючи контроль їх безпеки. Витік особистої інформації клієнтів, історії транзакцій, кредитних ризиків або інтелектуальних моделей банку не тільки призводить до втрати репутації, але й створює нормативні та правові ризики. Для українських банків, які все частіше працюють з хмарними сервісами західних провайдерів, актуальною є також проблема транскордонної обробки даних та дотримання вимог GDPR.

3. Конкуренція з FinTech компаніями. Сектор фінансових технологій рухається швидше через свою гнучкість, відсутність громіздкої нормативної бази та здатність швидко створювати прототипи продуктів. Старт-апи демонструють високу адаптивність, активно використовують моделі штучного інтелекту, альтернативні джерела оцінки, продукти миттєвого кредитування та інструменти мікроінвестування. Для традиційних банків це означає втрату частини ринку, особливо в дуже динамічних сегментах (P2P перекази, мобільні платежі, послуги BNPL, необанкінг). Затримка швидкості технологічного циклу створює асиметрію: банки несуть високу відповідальність за регулювання, в той час як FinTech працює в сфері більшої свободи інновацій. Це структурний

конкурс, у якому FinTech задає темп [24, с. 16].

4. Нерівномірна інновація банків. У банківській системі України інновації зосереджені в групі з 5-7 системно важливих банків, які мають доступ до капіталу, людських ресурсів, власних IT-відділів та можливості інвестувати в R&D. Решта банків, переважно малі та регіональні, часто залишаються технологічно відсталими, що утворює «цифрову стратифікацію» на ринку.

Наслідки нерівномірної інноваційної діяльності полягають у зростаючому розриві у доступі до сучасних послуг для клієнтів з різних груп, збереженні ринкових позицій великих банків і зниження конкуренції, труднощах в інтеграції екосистемних послуг, що вимагають спільних стандартів і високої технологічної сумісності та перешкоджанні розвитку відкритих банків, оскільки малі банки не можуть забезпечити високоякісні API-інтерфейси та безпечні канали даних. Як наслідок, цифрова асиметрія зменшує потенціал для системної модернізації сектора та перешкоджає однаковому впровадженню нетрадиційних банківських послуг.

5. Невизначеність регулювання цифрових активів. Регулювання цифрових активів в Україні перебуває в стані активного становлення, але регуляторна сфера залишається незавершеною. Існуючі прогалини стосуються статусу віртуальних валют, стабільних правил обігу валюти, токенозованого режиму активів, вимог до постачальників послуг зберігання, податкових угод і процедур AML/KYC для криптовалютних транзакцій. Для банків це означає нездатність повністю інтегрувати криптовалютні послуги в банківські додатки, регуляторна невизначеність, що призводить до високого ризику інвестицій у цю сферу, розрив у конкуренції з міжнародними фінансовими установами, які вже працюють у структурованій правовій системі, ризики відповідальності, пов'язані з операціями клієнтів у сірій або нерегульованій зоні. В результаті невизначеність правового статусу цифрових активів стала одним з ключових факторів, що перешкоджають розвитку послуг на стику банківських технологій, токенизації та Web3 [11, с. 115].

Питання обслуговування клієнтів і фінансової грамотності залишаються

важливими. Банки повинні пропонувати конкурентні умови різним категоріям клієнтів, забезпечувати швидкий доступ до ресурсів і оптимальні умови обслуговування. Підвищення доступності та прозорості традиційних послуг одночасно впливає на формування довіри та лояльності клієнтів.

Таким чином, ринок традиційних банківських послуг в Україні на 2020-2024 роки характеризується складною структурно-функціональною динамікою, високою залежністю від макроекономічних та геополітичних факторів, коливаннями депозитної бази, зростанням NPL та необхідністю оцифрування класичних продуктів. Ринок нетрадиційних банківських послуг в Україні та його розвиток теж супроводжувалися низкою структурних проблем. Висока залежність банків від технологічних платформ і зовнішніх партнерських екосистем ускладнила контроль операційних ризиків і збільшила кількість кіберзагроз, особливо у військових ситуаціях. Відсутність нормативного регулювання фінансових ринків, послуг BNPL, інвестиційних продуктів у додатках та послуг обміну цифрових валют створила прогалини у захисті споживачів та призвела до асиметрії інформації. Додатковою проблемою був нерівномірний розподіл інновацій між великими та середніми банками, що підвищувало концентрацію ринку та обмежувало конкуренцію. Загалом, незважаючи на динамічне зростання цифрових та партнерських послуг, ринок потребує систематичного оновлення нормативно-правової бази та інтегрованого управління ризиками для забезпечення свого сталого майбутнього розвитку.

3.2. Пріоритети та шляхи вдосконалення організації ринку банківських послуг в Україні

Розвиток українського банківського сектору у 2022-2024 роках засвідчив його здатність функціонувати в умовах війни та глибокої економічної трансформації. Однак стійкість системи не виключає необхідності модернізації традиційного ринку банківських послуг, який залишається ключовою інфраструктурою фінансової стабільності держави. Удосконалення організації

цього ринку має базуватися на системному підході, що охоплює технологічний, нормативний, інституційний та організаційно-економічний компоненти:

Першим стратегічним пріоритетом є посилення стійкості банківської системи до зовнішніх потрясінь, включаючи військові ризики, енергетичну нестабільність і кіберзагрози. Для цього потрібно:

1) модернізувати платіжну інфраструктуру, зокрема резервування каналів зв'язку, забезпечення безперебійного функціонування відділень та банкоматів, створення розподілених центрів обробки даних;

2) запровадження комплексних систем кіберзахисту з фокусом на захист від атак API, соціальної інженерії та цифрових ключів;

3) розробити систему стрес-тестів, включаючи оцінку ризику відключень електроенергії, збоїв у логістиці та відтоку ліквідності. Стійкість інфраструктури є необхідною умовою довіри громадськості та інвесторів, а отже, подальшого розширення традиційних послуг [32].

2. Розвиток ресурсної бази та вдосконалення управління ліквідністю. Під час війни банки зазнали структурної перебудови депозитних потоків: домінування короткострокових зобов'язань і переважання високодохідних інструментів знижують довгострокове кредитування. Таким чином, пріоритетами стають диверсифікація джерел ресурсів, зокрема через інституційних інвесторів, спеціалізовані фонди, механізми гарантованих цільових депозитів, розробка інструментів довгострокового фінансування, включаючи іпотечні цінні папери та партнерські програми фінансування, посилення моделі ALM (управління активами та відповідальністю) для мінімізації процентних ризиків і ризиків ліквідності. Ефективна організація традиційного ринку послуг неможлива без стабільної ресурсної бази, яка дозволяє банкам виконувати свою ключову функцію фінансування економічного розвитку.

3. Поглиблення регуляторної гармонізації та вдосконалення регуляторної інфраструктури. Регуляторні пріоритети спрямовані на створення передбачуваних умов, які сприятимуть довгостроковій стабільності та

конкурентоспроможності банківського сектору. Сфери уваги:

1) узгодження з європейськими стандартами, включаючи повну відповідність вимогам CRD/CRR, посилення макропруденційних механізмів і перехід до нагляду на основі ризиків;

2) впорядкування кредитного регулювання, особливо для МСП та інфраструктурних проектів;

3) покращення захисту споживачів, що підвищить прозорість і довіру до традиційних банківських інструментів. Гармонізована нормативна база допоможе створити рівні умови для великих і малих банків [1, с. 147].

4. Інноваційна модернізація традиційних банківських послуг. Хоча традиційний сектор не є синонімом «non-digital», більшість українських банків досі використовують застарілі IT-архітектури. Удосконалення організації ринку вимагає перехід до сучасних базових банківських систем з модульною інфраструктурою, впровадження аналітичних платформ з використанням AI/ML для оцінки, виявлення шахрайства та оптимізації портфоліо; інтеграції цифрових каналів з традиційними сервісами (фізична мережа + онлайн канали) для створення універсальної моделі. Збереження традиційних банківських функцій має поєднуватися з технологічним оновленням, яке забезпечує ефективність, швидкість і низькі транзакційні витрати.

5. Підвищення конкурентоспроможності традиційних банків на тлі зростання фінтех-сектору. Фінтех-компанії формують високі темпи інновацій, з якими традиційні банки мають конкурувати. До пріоритетних шляхів покращення належать: розвиток партнерських екосистем, включаючи Banking-as-a-Service та спільні продукти з фінтех-платформами, впровадження відкритих API, які інтегруватимуть традиційні сервіси з новими цифровими рішеннями, стимулювання інноваційної діяльності регіональних та середніх банків через грантові програми, технологічні кластери та інкубатори. Співпраця, а не конкуренція як антагонізм, має стати новою нормою розвитку ринку.

6. Оптимізація структури банківського ринку та розвиток корпоративного управління. Відділення потребує покращення інституційної якості, зокрема:

підвищення прозорості структури власності, удосконалення систем внутрішнього контролю ризиків, впровадження сучасних стандартів корпоративного управління відповідно до принципів ОЕСР. Поліпшення корпоративного управління підвищує довіру інвесторів, полегшує доступ до капіталу та зменшує системні ризики [7, с. 43].

7. Розвиток людського капіталу та професійної компетентності. Ефективність ринку залежить не тільки від технологій, але і від рівня кадрового забезпечення. Пріоритетами повинні стати інвестиції в кібербезпеку, управління ризиками та навчання цифровому банкінгу, розвиток системи безперервного навчання працівників, розвиток інноваційної корпоративної культури тощо. Професійний людський капітал забезпечує конкурентоспроможність і адаптивність банків до динамічних змін.

Ринок нетрадиційних банківських послуг являється сферою інноваційних фінансових послуг, що працюють поза межами класичних галузей і стандартних продуктів. У 2022-2024 роках цей сегмент став ключовим драйвером трансформації фінансового сектору України, але його розвиток ускладнювався військовими ризиками, технологічною залежністю та нерівномірною цифровою зрілістю банків. Поліпшення організації ринку нетрадиційних послуг вимагає інтегрованого підходу, що охоплює інноваційні, регуляторні, технологічні та інституційні аспекти.

1. Стратегічна цифрова трансформація фінансової екосистеми. Першочерговим завданням є побудова повної цифрової інфраструктури, яка буде масштабувати нетрадиційні послуги, що стосується:

1) повної інтеграції банків у модель Open Finance, що передбачає відкриті стандарти взаємодії, уніфіковані API та безпечний обмін фінансовими даними між банками, soft-компаніями та державними платформами;

2) розвитку інфраструктури миттєвих платежів, включаючи цілодобову швидкість і розширену підтримку мобільних протоколів;

3) створення модульної архітектури банківських систем, яка дасть змогу швидко запроваджувати інноваційні послуги без повної реструктуризації

основної банківської діяльності. Інтегративна архітектура є основою для підвищення швидкості інновацій та забезпечення сумісності цифрових продуктів.

2. Посилення кіберстійкості та захисту даних. Для нетрадиційних сервісів характерна велика кількість точок доступу – мобільні додатки, веб-платформи, FinTech модулі, партнерські AP. Це підвищує ризик цифрових атак, роблячи кіберстійкість ключовим пріоритетом реалізації архітектури Zero Trust, в якій за замовчуванням жоден системний елемент не вважається надійним, розширення систем моніторингу транзакцій у реальному часі, використання криптографічних протоколів нового покоління, зокрема ключів самооновлення та захисту інтерфейсу API від втручання та витоку даних. Стійкість до кібератак є фундаментальною умовою довіри користувачів до інноваційних послуг, особливо під час війни.

3. Розробка моделей партнерства «bank-fintek». На стику банківських установ і компаній фінансових технологій найбільш стрімко розвиваються нетрадиційні банківські послуги. Оптимальна – модель Banking-as-a-Service (BaaS), де банк забезпечує ліцензування, інфраструктуру та управління ризиками, а також FinTech – інтерфейс, клієнтський досвід та інноваційні модулі. Пріоритети для України є створення регуляторних пісочниць (пісочниць) для тестування цифрових продуктів без надмірного регуляторного навантаження, розробка стандартів інтеграції між банками та фінтех-компаніями, розвиток спільних екосистем, що поєднують платежі, інвестиції, страхування, кредити та нефінансові послуги (транспорт, електронна комерція, державні послуги). Такі партнерства зменшують банківські витрати та прискорюють інноваційні цикли [17].

4. Масштабування розумних послуг і використання штучного інтелекту. Штучний інтелект стає основою для розробки нетрадиційних банківських продуктів. Пріоритетами є інтелектуальні системи фінансового консультування, які враховують моделі поведінки клієнтів, AI-рейтинг, що дозволяє кредитувати клієнтів без класичної історії, підвищуючи доступність фінансування, аналітичні

платформи управління інвестиціями, що забезпечують мікроінвестиції, автоматичне балансування портфеля, персоналізацію профілю ризику, моделі боротьби з шахрайством, які можуть виявляти аномалії в реальному часі. Інтеграція штучного інтелекту підвищує точність рішень, масштабованість послуг і якість обслуговування клієнтів.

5. Регуляторна модернізація ринку цифрових активів і токенизованих інструментів. Для повноцінного розвитку нетрадиційних послуг необхідно створити чітку нормативну базу для віртуальних активів, включаючи механізми ліцензування, оподаткування, AML/KYC, надати можливості банкам працювати з послугами зберігання цифрових активів, що розширить асортимент інвестиційних продуктів, створити національну інфраструктуру токенизації активів, включаючи нерухомість, облігації, комерційні активи, а також інтегрувати регулювання технологій Web3 у загальну фінансову політику.

6. Зменшення технологічної залежності та розробка локальних IT-рішень. Важливою умовою вдосконалення ринку є зменшення залежності від іноземних хмарних інфраструктур, SDK та аналітичних ядер, які є критично вразливими в умовах війни. Потрібно заохочувати створення внутрішніх платформ безпеки, платіжних модулів і вузлів API, підтримувати українські стартапи через інвестиційні фонди та грантові програми та створювати локальні центри інноваційного розвитку у співпраці банків, університетів та держави. Це забезпечить технологічну автономію та стабільність ринку.

7. Зменшення цифрової нерівності та підвищення фінансової грамотності. Нетрадиційні банківські послуги вимагають високої цифрової компетентності. В Україні спостерігається значна диспропорція рівня цифрової грамотності, тому необхідними є масштабні освітні програми для людей похилого віку, малих міст і сільської місцевості, вбудовані навчальні модулі в мобільних додатках та урядові ініціативи щодо побудови цифрової довіри [20, с. 269].

8. Створення прозорого та конкурентного цифрового ринку. Розвиток нетрадиційних послуг має супроводжуватися гармонізацією стандартів розкриття інформації, підвищенням прозорості цифрових тарифів та

конкурентним доступом до банківської інфраструктури для компаній FINTEC, одночасно захищаючи системно важливі дані.

Таким чином, удосконалення організації ринку традиційних банківських послуг в Україні потребує комплексних зусиль, спрямованих на зміцнення стабільності інфраструктури, оновлення нормативно-правової бази, модернізацію технологій, підвищення конкурентоспроможності та оптимізацію внутрішніх процесів. Удосконалення організації ринку нетрадиційних банківських послуг в Україні має базуватися на створенні гнучкої, безпечної та технологічно автономної екосистеми, здатної адаптуватися до викликів війни та глобальної цифровізації. Пріоритетними напрямками є розвиток відкритого фінансування, посилення кіберстійкості, інтеграція AI, сприяння партнерству «bank-FinTech», оновлення регуляторної бази цифрових активів та підтримка локальних технологічних рішень. Поєднання цих заходів забезпечить конкурентоспроможність українського фінансового сектору, підвищить доступність інноваційних послуг та сприятиме інтеграції України в європейський та світовий фінансовий простір.

Висновки до розділу 3

У 2022-2024 роки спричинили для ринку традиційних та нетрадиційних банківських послуг України різноспрямовані ризики та прискорили структурні трансформації. Традиційний сегмент зіткнувся з погіршенням якості кредитного портфеля, зростанням часток проблемних активів і скороченням ресурсної бази, бо домогосподарства обрали високоприбуткові інструменти та короткострокові інвестиції. Зростання операційних та кіберризиків вимагало значних інвестицій у цифрову безпеку та безперервність бізнесу, збільшуючи фінансове навантаження на банки в умовах зниження прибутковості.

Розвиток нетрадиційних банківських послуг був обмежений технологічним дисбалансом між банками, відставанням деяких установ у впровадженні відкритих API та інтелектуальних технологій, а також

регуляторною невизначеністю у сфері цифрових активів і токенизованих інструментів. Посилення конкуренції з відокремленими компаніями підкреслило відсутність гнучкості традиційних моделей і необхідність прискореної цифрової модернізації.

Військові ризики, кіберзагрози, нормативні вимоги, інноваційна асиметрія, зовнішня технологічна залежність сформували систему проблем. Незважаючи на високу стабільність фінансової системи, подальший розвиток ринку вимагає посилення кібербезпеки, гармонізації регулювання цифрових активів, розширення масштабів інновацій та модернізації бізнес-моделей. Тільки комплексне оновлення забезпечить стратегічну стабільність і конкурентоспроможність банківського сектора в післявоєнний період.

Удосконалення функціонування ринку традиційних та нетрадиційних банківських послуг в Україні у 2022-2024 роках є ключовим фактором забезпечення стабільності фінансової системи, підвищення доступності фінансових ресурсів та стимулювання економічного розвитку в умовах переходу. Аналіз сучасних викликів показує необхідність комплексного підходу, який включає інтеграцію інноваційних технологій, удосконалення нормативно-правової бази, а також розвиток інституційної спроможності.

Цифровізація банківських послуг та впровадження фінансових технологій є ключовими інструментами модернізації ринку. Впровадження блокчейн-технологій, процесів автоматизації через штучний інтелект та машинне навчання сприяють підвищенню ефективності, безпеки та прозорості банківських операцій. Особливе значення має розвиток послуг мобільного банкінгу, які відповідають світовим тенденціям і сприяють розширенню клієнтської бази. Покращене регуляторне середовище має забезпечувати регуляторну гнучкість, адаптовану до швидких змін у фінансових технологіях та зростаючої конкуренції з боку нетрадиційних учасників ринку. Впровадження регуляторних пісочниць дозволить тестувати інноваційні продукти без загрози системній стабільності, а також посилить захист споживачів - підвищить довіру до фінансових послуг. Розвиток ринкової інфраструктури, включаючи міжбанківські платіжні системи

та управління ризиками, має вирішальне значення для підвищення ефективності та стійкості банківського сектора. При цьому важливо стимулювати конкуренцію, зокрема підтримуючи малі та середні банки, що допоможе диверсифікувати постачання та запобігти монополізації ринку.

Інтегрований підхід, що поєднує технологічні інновації, правове регулювання та розвиток людського капіталу, може суттєво трансформувати банківський сектор України, забезпечуючи його відповідність світовим стандартам та гнучкість в умовах економічних викликів.

ВИСНОВКИ

Ринок банківських послуг виступає ключовим сегментом фінансової системи, забезпечуючи перерозподіл фінансових ресурсів та сприяючи економічному розвитку через мобілізацію заощаджень та кредитування підприємств. Визначено економічну сутність ринку банківських послуг як системи взаємопов'язаних відносин між банками, клієнтами та іншими фінансовими установами, що діють на основі попиту та пропозиції банківських продуктів і послуг. Структура ринку характеризується різноманітністю учасників, сегментацією послуг (депозитні, кредитні, платіжні та грошові кошти, інвестиції тощо) та формами організації діяльності, що забезпечують гнучкість та адаптивність ринкових процесів.

Організація ринку банківських послуг передбачає формування регуляторного середовища, механізмів регулювання та контролю, що гарантують стабільність банківської системи та захист інтересів клієнтів. Важливим аспектом є інтеграція банківських послуг у фінансовий ринок в цілому, що визначає рівень конкуренції та доступність фінансових ресурсів для суб'єктів господарювання. Теоретичні підходи до оцінки ефективності ринку банківських послуг базуються на комплексному аналізі фінансової стійкості банків, структури ринку, рівня конкуренції та якості обслуговування клієнтів. Використання заходів рентабельності, ліквідності, концентрації ринку та ефективності дозволяє оцінити функціонування ринку як динамічної системи.

Теоретичний та організаційний аналіз ринку банківських послуг підкреслює його багаторівневий характер, інтеграцію економічних, правових та організаційних факторів, важливість системного підходу до управління та регулювання. Ефективність ринку визначається здатністю банків задовольняти потреби суб'єктів господарювання та забезпечувати фінансову стабільність і сприяти сталому економічному розвитку. Інтеграція структурних, організаційних і регуляторних аспектів має вирішальне значення для побудови

стійкої та конкурентоспроможної банківської системи.

Аналіз функціонування та розвитку банківської системи України за 2020-2024 роки дозволяє зробити висновок, що вона адаптована до макроекономічних та військових викликів. За період дослідження відбулося збільшення активних та пасивних операцій банків, при цьому частка кредитування у структурі активів зменшилася, що свідчить про консервативну політику управління ризиками та пріоритетність для інструментів з низьким рівнем ризику. Фінансова стійкість, зокрема регулятивний і основний капітал, залишалася на належному рівні, що відображало здатність банків протистояти фінансовим потрясінням і забезпечувати стабільність операцій. Положення про кредитні та інвестиційні ризики є обережними при проведенні операцій, диверсифікації портфелів та зниженні концентрації ризиків, що сприяє надійності та прозорості фінансового сектору. Оптимізація банківської мережі та активна цифровізація операцій забезпечили ефективну роботу банків та стабільність прибутковості.

Ринок традиційних банківських послуг в Україні у 2020-2024 роках характеризувався структурними змінами, спричиненими поєднанням воєнних ризиків, цифровізації та зміни поведінки клієнтів. Незважаючи на сильні потрясіння 2022 року, банківська система продемонструвала стійкість – обсяги кредитування та депозитів поступово відновилися, тоді як рівень непрацюючих кредитів знизився, що відображає покращення якості активів і покращене управління ризиками. Значно зріс попит на класичні банківські операції – поточні рахунки, депозити, кредити, платежі картками, що підтверджує зростання кількості користувачів, відкритих рахунків і операцій з платіжними картками. Водночас відбувся зсув у перевагах клієнтів у бік безготівкових розрахунків, які стали домінуючою формою традиційних банківських послуг у 2024 році.

Протягом досліджуваного періоду банки зберігали свою здатність підтримувати основну прибутковість, хоча прибутковість кредитів коливалася під впливом монетарної політики та зростання премій за ризик у 2022-2023 роках. Сектор зміг адаптуватися, оптимізувавши свою політику процентних

ставок, розширивши операції з кредитними картками та розвинувши інфраструктуру платіжних послуг. Зростання кількості поточних рахунків фізичних та юридичних осіб, розширення дистанційних послуг та стійке зростання негрошових операцій свідчать про зростання ринкової активності та довіри до банківської системи навіть у воєнний час.

У 2020-2024 роках українські банки значно розширили спектр послуг за рахунок впровадження нових кредитних моделей та фінансових продуктів поза класичними депозитами та споживчими кредитами. BNPL-інструмент дозволив реалізувати миттєві кредитні ліміти та онлайн-кредитування, які сприяли збільшенню фінансової участі, гнучкості покупок і розвитку електронної комерції. У 2024 році monobank запустив власний ринок із платежами BNPL за товари. Нові інструменти дозволили банкам компенсувати падіння традиційного споживчого кредитування після шоку 2022-2023 років, підтримуючи активність клієнтів та залученість до цифрового сегменту. Водночас розвиток нетрадиційних послуг відображає загальну трансформацію банківської моделі – від класичного депозитного кредиту до більш складних фінансових екосистем, що поєднують банківську, платіжну та роздрібну функції. Ця тенденція свідчить про те, що майбутній успіх банків на українському ринку залежатиме від їх здатності адаптуватися до потреб клієнтів у плані швидкості, простоти та цифрової зручності, а також ефективно управляти ризиками, притаманними новим продуктам.

У 2022-2024 роках ринок традиційних та нетрадиційних банківських послуг України розвивався в умовах воєнної економіки, що загостило системні дисбаланси та прискорило цифрову трансформацію. Традиційний сегмент зіткнувся зі збільшенням кредитних ризиків і ризиків ліквідності, скороченням ресурсної бази, необхідністю підтримувати оперативну стійкість і протидіяти масовим кіберзагрозам. Нетрадиційні послуги, незважаючи на швидке зростання, зіткнулися з нерівномірною цифровою зрілістю банків, технологічною залежністю від зовнішніх постачальників, конкуренцією з FinTech і правовою невизначеністю у сфері цифрових активів. Поєднання цих

факторів створило багатовимірні виклики, які стримують повний розвиток ринку та вимагають комплексної модернізації інфраструктури, регулювання, кіберзахисту та інноваційної політики для забезпечення стабільності та конкурентоспроможності фінансової системи.

Для покращення ринку традиційних та нетрадиційних банківських послуг в Україні знадобилося поєднання технологічних, регуляторних та інституційних інструментів. Основними напрямками були модернізація платіжної та IT-інфраструктури, посилення кіберзахисту, впровадження багатоканальних моделей та перехід на стандарти Open Finance. Важливими інструментами були розвиток «банківських і фінансових технологій» партнерства, використання ШІ в рейтингах і аналізі, розширення регуляторних пісочниць, а також гармонізація правил, пов'язаних з цифровими активами. Для традиційного сегменту пріоритетними стали вдосконалення управління ризиками, забезпечення сталої ліквідності та оновлення корпоративного управління. Нетрадиційний сегмент має зменшити технологічну залежність і підвищити цифрову грамотність серед користувачів. Всі ці заходи формують комплексну стратегію підвищення ефективності, стабільності та інновацій банківського ринку в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артимонова І.В. Стратегічні пріоритети розвитку фінансового ринку в Україні. *Економіка та управління АПК*. 2022. № 1. С. 140-149.
2. Беляєв В. Ринок фінансових послуг. Київ : Центр учбової літератури, 2002. 248 с.
3. Бурковська А.В., Коваль П.О. Інноваційні технології у банківському секторі України в період цифровізації. *Ukrainian Black Sea Region Agrarian Science*. 2023. Вип. 27(1). С. 51-63.
4. Борисюк О., Матвійчук Н., Хмелярська Л. Особливості розвитку фінансового ринку України під час війни. *Економіка та суспільство*. 2024. № 60. С. 121-133.
5. Боярко І.В. Технологічні інновації в сфері фінансових послуг як фактор трансформації ринку. *Вісник Університету «Україна»*. 2021. № 3. С. 22-34.
6. Внукова Н.М., Грачов В.І., Кузьминчук Н.В. Актуальні проблеми розвитку ринку небанківських фінансових послуг в Україні. *Праці ХНЕУ*. 2023. С. 105-123.
7. Гринчишин Я. Стратегічні напрями розвитку ринку фінансових послуг в Україні. *Фінансовий простір*. 2023. № 51. С. 37-49.
8. Державна служба статистики України. Статистичний збірник «Основні показники банківського сектору України». Статистика фінансів та банківської діяльності. Київ: ДССУ, 2022-2024. URL : <https://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 15.09.2025).
9. Дзюблюк О.В. Ринок банківських послуг: теоретичні аспекти організації і стратегія розвитку в Україні. Київ : Знання, 2005. 312 с.
10. Дія – Міністерство цифрової трансформації України. Військові облігації в Дії – інформація для інвесторів. URL : <https://militarybonds.dia.gov.ua/> (дата звернення: 30.10.2025).
11. Дмитренко Т.Л. Особливості регулювання операцій із віртуальними

активами в Україні. *Ринок фінансових послуг*. 2022. № 4. С. 107-120.

12. Дмитренко Т.Л. Ринок фінансових послуг. *Фінанси України*. 2020. № 3. С. 112-121.

13. Довгань О.М. Аналіз розвитку цифрових інновацій на ринку фінансових послуг в Україні. *Економіка та суспільство*. 2025. № 71. С. 48-64.

14. Дубина М. В., Жаворонок А. В., Дубина П. В. Аналіз сучасного стану ринку факторингових послуг в Україні. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. — 2023. Т. 3. С. 38-55.

15. Жаворонок А.В. Напрями вдосконалення диверсифікації банківських послуг в сучасних умовах. *Проблеми сучасних трансформацій*. Серія: економіка та управління. 2021. Вип. 2. С. 44–52. <https://doi.org/10.54929/pmt-issue2-2021-7>

16. Жаворонок А.В., Федішин М.П., Ковальчук Н.О. Трансформація банківських продуктів і послуг у сучасних умовах. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2021. Вип. 2(18). С. 202–215.

17. Звіт про реалізацію Стратегії розвитку фінтеху в Україні до 2025 року за 2021 рік. URL : <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-realizatsiyu-strategiyi-rozvitku-fintehu-v-ukrayini-do-2025-roku-za-2021-rik> (дата звернення: 18.10.2025).

18. Клименко К.В., Савостьяненко М.В. Регулювання ринку небанківських фінансових послуг в Україні. *Ринок фінансових послуг*. 2021. № 4. С. 65-78.

19. Ковальчук К.Ф. Ринок фінансових послуг. Київ : [б. в.], 2018. 156 с.

20. Козлов В.П. Удосконалення механізму банківського кредитування в Україні на основі клієнт-орієнтованої моделі. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 34. С. 267-271.

21. Коц О.О. Теоретичні аспекти розвитку фінансового ринку за участю фінтех-компаній в Україні. *Гроші, фінанси і кредит*. 2021. № 5. С. 88-102.

22. Кравчук Н. Фінансовий ринок України під час війни: реалії та перспективи. *Суспільні фінанси*. 2023. № 23. С. 45-59.

23. Луців Б.Л. Ринок банківських послуг в умовах структурних трансформацій : монографія. Львів : ЛНУ, 2017. 264 с.

24. Мещеряков А., Боденчук Л., Ліганенко І., Рибак О., Лобунець Т. Тенденції розвитку банківської системи України в умовах воєнних дій та глобалізаційних впливів. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*. № 50. Том 3. С. 8-22.

25. Міністерство фінансів України. Інформація про обіг державних цінних паперів (ОВДП) та статистика залучень населення. URL : <https://mof.gov.ua/uk/ovdp> (дата звернення: 12.09.2025).

26. Науменкова С.В., Міщенко С.В. Ринок фінансових послуг : навч. посіб. Львів : Магнолія, 2008. 320 с.

27. Національний банк України. Річний звіт Національного банку України за 2020 рік. Київ: НБУ, 2021. URL : https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2020.pdf (дата звернення: 10.09.2025).

28. Національний банк України. Річний звіт Національного банку України за 2021 рік. Київ: НБУ, 2022. URL : https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2021.pdf (дата звернення: 10.09.2025).

29. Національний банк України. Річний звіт Національного банку України за 2022 рік. Київ: НБУ, 2023. URL : https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2022.pdf (дата звернення: 10.09.2025).

30. Національний банк України. Річний звіт Національного банку України за 2023 рік. Київ: НБУ, 2024. URL : https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2023.pdf (дата звернення: 10.09.2025).

31. Національний банк України. Наглядова статистика та основні показники діяльності банківського сектору. URL : <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 12.09.2025).

32. Національна стратегія підвищення фінансової грамотності населення. URL : https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/NBU_Strategy-Financial-Literacy.pdf (дата звернення: 01.11.2025).
33. НБУ. Офіційний сайт. URL : <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 28.10.2025).
34. Новіков Н.Б. Проблеми та перспективи державного регулювання фінансового ринку в Україні. *Право і держава*. 2023. С. 50-65.
35. Новіков Н.Б. Щодо питання регулювання фінансового ринку. *Вісник юридичного факультету УжДУ*. 2023. № 1. С. 10-17.
36. Онищенко В.О. Ринок фінансових послуг : монографія. Полтава : ПолтНТУ, 2017. 184 с.
37. Облігації внутрішньої державної позики (ОВДП) – інвестиційні сервіси Приват24. URL : <https://privatbank.ua/ovdp>. (дата звернення: 30.10.2025).
38. Ощадбанк. Офіційний сайт. URL : <https://www.oschadbank.ua/> (дата звернення: 01.10.2025).
39. Попова А. Державне регулювання ринків небанківських фінансових послуг: необхідність вдосконалення. *Право та економіка*. 2023. № 8. С. 45-56.
40. Приватбанк. Офіційний сайт. URL : <https://privatbank.ua/> (дата звернення: 01.10.2025).
41. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07 грудня 2000 р. № 2121-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 05.07.2025).
42. Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення державного регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 22 грудня 2023 р. № 3498-20. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3498-20#Text> (Дата звернення: 05.06.2025).
43. Про платіжні послуги : Закон України від 05 червня 2021 р. № № 1591-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text> (дата звернення: 10.07.2025).
44. Про фінансові послуги та фінансові компанії : Закон України від 14

грудня 2021 р. № 1953-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text> (дата звернення: 12.07.2025).

45. ПУМБ. Офіційний сайт. URL : <https://www.pumb.ua/> (дата звернення: 01.10.2025).

46. Татарин Н. Фінансовий ринок України: аналіз сучасного стану та виклики воєнного часу. *Галицький вісник*. 2022. Т. 83. С. 160-178.

47. Ситник Н.С., Пріцак Я.М. Банківська система України в умовах війни: ризики та оцінка безпеки. *Молодий вчений*. 2023. № 6 (118). <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-6-118-19>.

48. Скоропад І.С., Заверуха І.М. Сучасний стан банківської сфери роздрібного бізнесу в Україні та перспективи розвитку. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 65. С. 487-493.

49. Слав'юк Н.Р., Глущенко С.В. Ринок фінансових послуг : навч. посіб. Київ : НаУКМА, 2022. 206 с.

50. Солоджук Т. Ринок фінансових технологій (фінтех) в Україні: тенденції та регуляторні виклики. *Економіка та суспільство*. 2023. № 42. С. 101-115.

51. Шишков С.Є. Інфраструктура фінансового ринку в Україні: наслідки законодавчого оновлення. *Ринок фінансових послуг*. 2021. № 9. С. 70-82.

52. Шишков С.Є. Ринок фінансових послуг. *Фінанси України*. 2021. № 9. С. 81-90.

53. Шуміло О.С., Заїка О.В., Гречко С.Є. Аналіз сучасного стану банківської системи України. *Економічний простір*. 2023. № 188. С. 195-199.

54. Харабара В., Грешко Р., Ткач І., Харабара В. Стратегічне управління банком в сучасних умовах. *Social Development and Security*. 2024. Випуск 5. Том 14 С. 131-138.

55. Monobank. Офіційний сайт. URL : <https://monobank.ua/> (дата звернення: 01.10.2025).

56. Deloitte Ukraine. Огляд банківського сектору України 2023-2024. URL : <https://www2.deloitte.com/ua> (дата звернення: 17.09.2025).

57. Monobank додав маркетплейс у свій застосунок. URL : <https://bazilik.media/monobank-dodav-marketplejs-u-svij-zastosunok/> (дата звернення: 30.10.2025).

58. ProIT. BNPL, вбудовані фінанси та автоматизація бізнесу – перспективи FinTech URL : <https://proit.ua/bnpl-vbudovani-finansi-ta-avtomatizatsiia-bizniesu-pierspiektivni-fintiekh-novatsiyi-iaki-zminiat-nashie-zhittia/>. (дата звернення: 30.10.2025).

59. Fedyshyn M.F., Abramova A.S., Zhavoronok A.V., Marych M.G. Management of competitiveness of the banking services. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2019. Vol. 1 (28). P. 64-74.

60. FinTech Insider. BNPL: глобальні тренди та особливості регулювання. URL : <https://fintechinsider.com.ua/bnpl-globalni-trendy-ta-osoblyvosti-regulyuvannya/> (дата звернення: 30.10.2025).